

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΜΠΑΚΑΣ

ΑΠΟΝΕΡΑ ΤΟΥ ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΕΡΡΩΝ ΛΟΥΚΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ
ΚΑΙ Η «ΠΑΥΣΗ» ΤΟΥ (1888). ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ
ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

Η αυξανόμενη δύναμη των μη μουσουλμανικών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ως αποτέλεσμα των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που προέκυψαν μετά τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ, προκαλούσε αναπόφευκτα φόβους για αποσχιστικές διαθέσεις, βέβαιη απειλή για την ακεραιότητα της Αυτοκρατορίας και έπρεπε να περιοριστεί. Με το πρόσχημα του εκσυγχρονισμού του κράτους η οθωμανική εξουσία επιχείρησε να θέσει κάτω από τον έλεγχό της αρκετά από τα προνόμια και τις αρμοδιότητες των μη μουσουλμανικών κοινοτήτων και ειδικά της ορθόδοξης, γεγονός που προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Το γενικό πλαίσιο αντιπαράθεσης των δύο πλευρών αφορούσε την αξίωση της οθωμανικής κυβέρνησης να παρεμβαίνει σε ζητήματα εκδίκασης υποθέσεων που έως τότε βρισκόνταν στην αρμοδιότητα των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, όπως υποθέσεις του κλήρου και του οικογενειακού δικαίου (διαζύγια, διαθήκες), αλλά και υποθέσεις που αφορούσαν τη διοίκηση και την εποπτεία των σχολείων της ορθόδοξης κοινότητας. Η οθωμανική εξουσία εκμεταλλευόμενη το γεγονός ότι τα ζητήματα αυτά δεν είχαν ρυθμιστεί με σαφήνεια στους Εθνικούς Κανονισμούς, προσπάθησε να αναδείξει την κοσμική τους διάσταση και να τα θέσει υπό τον έλεγχό της με την αιτιολόγηση της εναρμόνισης των διατάξεων των προνομίων με την εκκοσμιευμένη, μετά τις μεταρρυθμίσεις, κρατική νομοθεσία¹.

Οι παραπάνω αξιώσεις της οθωμανικής κυβέρνησης έθιγαν, σε μεγάλο βαθμό, τις αρχαίες παραχωρήσεις προς το Πατριαρχείο, οι οποίες αφενός είχαν δοθεί από τον Μεχμέτ Β΄ τον Πορθητή και επικυρωνόντουσαν, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, με την έκδοση των πα-

1. Βλ. Φειδάς, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, τ. 3, Αθήνα 2014, σσ. 48-53.

τριαρχικών διοριστηρίων, αφετέρου, είχαν πλέον θεσμοθετηθεί με τις διατάξεις των Εθνικών Κανονισμών, οι οποίοι είχαν νομοθετική ισχύ. Αυτό βέβαια το οποίο αμφισβητούνταν ήταν η θέση του Πατριαρχείου εντός της οθωμανικής εξουσίας. Η αντίδραση του Πατριαρχείου ήταν αναμενόμενη καθώς μια ενδεχόμενη μεταβολή των προνομίων του πέρα από τις άμεσες συνέπειες για την ορθόδοξη κοινότητα, θα προκαλούσε επιπλέον μείωση του κύρους του, το οποίο ήδη είχε πληγεί με την αναγνώριση της βουλγαρικής Εξαρχίας, από την Υψηλή Πύλη, το 1870. Χωρίς το απαραίτητο κύρος το Πατριαρχείο δεν θα μπορούσε να επιτελέσει τον ρόλο του ως το εθναρχικό κέντρο των ορθόδοξων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας².

Η αμφισβήτηση του προνομιακού καθεστώτος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, έλαβε χώρα σε τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους. Η Α΄ φάση του προνομιακού ζητήματος (1883-1884) και η Β΄ φάση (1890-1891) έληξαν με την επικύρωση του προνομιακού καθεστώτος για το Οικουμενικό Πατριαρχείο³. Ιδιαίτερα, η θητεία του πατριάρχη Διονυσίου Ε΄ (1887-1891) είναι στενά συνδεδεμένη με το λεγόμενο ως «προνομιακό ζήτημα», δηλαδή την αμφισβήτηση των προνομίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και με την ιδιαίτερος αποφασιστική στάση που κράτησε σε αυτό. Η αμφισβήτηση των προνομίων είχε, σε πρώτη φάση, λάβει χώρα κατά την πρώτη πατριαρχία του Ιωακείμ Γ΄ (1878-1884). Μετά την παραίτησή του, το 1884, η Σύνοδος δεν θα εξέλεγε νέο Πατριάρχη, αν δεν υποχωρούσε η Πύλη. Η Πύλη αποδέχτηκε την απαίτηση αυτή και δεν ανακίνησε το «προνομιακό ζήτημα» κατά τη διάρκεια της θητείας του επόμενου πατριάρχη, Ιωακείμ Δ΄ (1884-1887)⁴.

Ωστόσο, επί πατριαρχίας Διονυσίου Ε΄ (1887-1891) παρατηρήθηκε εκ νέου προσπάθεια παραβίασης των εκκλησιαστικών προνομίων. Ανάμεσα στα άλλα, η Πύλη έπαυσε το 1888 τους μητροπολίτες Σερρών και Καστοριάς χωρίς να το γνωρίζει ο Πατριάρχης, εξέδωσε διοριστήρια βεράτια για Βούλγαρους επισκόπους στην Αχρίδα και τα Σκόπια (1890) και απαίτησε τα εκκλησιαστικά δικαστήρια να πάψουν να εκδικάζουν υποθέσεις διαθηκών και κληρονομιών⁵. Ύστερα από έκτακτη σύσκεψη των δύο εκκλησιαστικών σωμάτων, της Συνόδου και του Μεικτού Συμ-

2. Χ. Εξερτζόγλου, «Το προνομιακό ζήτημα», *Τα Ιστορικά* 9 (1992) 77.

3. Β. Στεφανίδης, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήναι 1990, σσ. 693-694.

4. Βλ. σχετικά στο: *Τα κατά το ζήτημα των εκκλησιαστικών προνομίων Από της 19 Φεβρουαρίου 1883 μέχρι της επιβραβεύσεως του αρχαίου καθεστώτος*. Εν Κωνσταντινουπόλει (τύποις Σ. Ι. Βουτυρά), 1884.

5. Για τη 2^η φάση του προνομιακού ζητήματος βλ. στο: Αν. Παναγιωτοπούλου, *Η Β΄ φάση του Προνομιακού Ζητήματος (1890-1891) και η αποτύπωσή του στον τύπο της Θεσσαλονίκης, μεταπτυχιακή εργασία στο Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2019*.

βουλίου, αποφασίστηκε να παραιτηθεί ο Πατριάρχης και παράλληλα να κλείσουν οι ναοί, τόσο της Κωνσταντινούπολης όσο και των επαρχιών, και να μη τελείται κανένα από τα εκκλησιαστικά μυστήρια, παρά μόνο αν υπήρχε έκτακτη ανάγκη και μόνο τη νύχτα⁶. Ο Διονύσιος Ε΄ υπέβαλε την παραίτησή του στις 23 Ιουλίου 1890⁷ -η οποία ωστόσο δεν έγινε αποδεκτή- και για δεύτερη φορά στις 2 Αυγούστου 1890. Αυτή τη φορά, τα δύο εκκλησιαστικά σώματα άσκησαν πίεση στην Πύλη ώστε να γίνει δεκτή η παραίτηση του Πατριάρχη. Η Πύλη αντιπρότεινε τη συμμετοχή συνοδικών στην επιτροπή που είχε συστήσει για την επίλυση των εκκλησιαστικών ζητημάτων. Ο Διονύσιος Ε΄ όμως αρνήθηκε. Η Εκκλησία κηρύχθηκε σε διωγμό, στις 4 Οκτωβρίου 1890, οι ναοί που ανήκαν σε ολόκληρη τη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου, έκλεισαν και οποιαδήποτε ιεροπραξία σταμάτησε, από τις 3 Οκτωβρίου έως τις 24 Δεκεμβρίου 1890⁸. Η παραπάνω εξέλιξη προκάλεσε όξυνση στις σχέσεις του Πατριαρχείου με την Πύλη και δημιούργησε ένα ακόμα σημαντικό πρόβλημα για την οθωμανική κυβέρνηση. Τελικά, και μετά την παρέμβαση της Ρωσίας -η οποία απείλησε με πόλεμο σε περίπτωση που διατηρούνταν τα πατριαρχικά προνόμια- η Πύλη υποχώρησε, εξαγγέλλοντας επισήμως, στις 24 Δεκεμβρίου 1890, ότι τα προνόμια της Εκκλησίας θα παρέμεναν σεβαστά⁹. Το ενδιαφέρον στην εξέλιξη αυτή είναι ότι, ο Διονύσιος Ε΄ θα πρέπει να ήταν ενημερωμένος για τη ρωσική παρέμβαση, γι' αυτό και συνέχισε να έχει αδιάλλακτη στάση. Ο Μαυρόπουλος υποστηρίζει ότι ο Πατριάρχης είχε ενημερωθεί από τον Μαυρογένη Πασά, που είχε αποσταλεί από τον Σουλτάνο προκειμένου να μεταπείσει τον πατριάρχη Διονύσιο¹⁰.

Μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης φάσης του προνομακού ζητήματος προέκυπταν συνεχώς διάφορα ζητήματα στις σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την Οθωμανική διοίκηση ως προάγγελος της δεύτερης φάσης του ζητήματος. Σε ένα από αυτά, με πρωταγωνιστές τους μητροπολίτες Καστορίας Κύριλλο και Σερρών Λουκά, αναμείχθηκε και η κυβέρνηση Χαρ. Τρικούπη.

Ο μητροπολίτης Λουκάς Πετρίδης ή Τρικώλης γεννήθηκε στη Μάδυτο της Ανατολικής Θράκης το 1850. Μοναχός εκάρη στις Καρυές του

6. Α. Διομήδης Κυριακός, *Εκκλησιαστική Ιστορία από της ιδρύσεως της Εκκλησίας μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, τ. 3, Αθήνα 1898, σσ. 26-27.

7. Β. Στανουρίδης, *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι, 1860 - σήμερα*, τ. 1 (Ιστορία), Θεσσαλονίκη 1977, σ. 322.

8. Α. Διομήδης Κυριακός, σ. 27.

9. Γριτσόπουλος, Τ., «Διονύσιος Ε΄», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια 5* (Αθήνα 1965) 26.

10. Δ. Μαυρόπουλος, *Πατριαρχικά Σελίδες, Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον από 1878-1949*, Αθήνα 1960, σσ. 15-19.

Αγίου Όρους. Το 1878 αποφοίτησε από τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Αρχικά υπηρέτησε ως διάκονος της μητροπολις Θεσσαλονίκης στα χρόνια του μητροπολίτη Ιωακείμ (1874-1878), του μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ Γ', γεγονός που τον εντάσσει ως κληρικό στην ομάδα των ιωακειμικών. Με την άνοδο του Ιωακείμ στον Οικουμενικό Θρόνο ο διάκονος τότε Λουκάς Πετριδής μετέβη και αυτός στην Κωνσταντινούπολη, όπου διορίστηκε ως γραμματέας του Εκκλησιαστικού Δικαστηρίου και της Μεγάλης Πρωτοσυγκελίας. Μάλιστα, για ένα μικρό διάστημα, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Φεβρουάριο του 1885, διετέλεσε τοποτηρητής της Μεγάλης Πρωτοσυγκελίας,

Ο Μητροπολίτης Σερρών
Λουκάς Πετριδής.

ενώ τον Φεβρουάριο του ίδιου χρόνου διορίστηκε Μέγας Αρχιδιάκονος των Πατριαρχείων. Στις 27 Ιανουαρίου 1886 εξελέγη μητροπολίτης Σερρών διαδεχόμενος τον μητροπολίτη Ναθαναήλ Παπανίκα (1879-1886)¹¹. Ως μητροπολίτης Σερρών παρέμεινε μόνο δύο χρόνια, καθώς στις 15 Οκτωβρίου 1888 μετατέθηκε στη μητρόπολη Αίνου. Ο μητροπολίτης Λουκάς διαποίμανε στη συνέχεια αρκετές μητροπόλεις καθώς στις 22 Μαΐου 1899 εξελέγη ως μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως· στις 27 Αυγούστου 1909 μητροπολίτης Βεροίας και στις 23 Ιουνίου 1911 μητροπολίτης Φιλαδελφείας. Απεβίωσε στις 19 Δεκεμβρίου του 1912¹².

Ο διορισμός του μητροπολίτη Λουκά στις Σέρρες έδωσε αρχικά ελπίδα στους χριστιανούς της περιοχής. Ωστόσο, η καθυστέρηση της άφιξης του νέου μητροπολίτη στην έδρα του, τις Σέρρες, προκάλεσε ανησυχία για το μεγάλο διάστημα έλλειψης ποιμενάρχη: *Οί πάντες ἐν Σέρραις μετὰ πολλῆς ἀνυπομονησίας ἀνέμενον καὶ ἀναμένουσι τὸν νεωστὶ ἐκλεγέντα μητροπολίτην Σερρῶν. Δυστυχῶς ὅμως οὐδεμία εἶδησις μέχρι σήμερον περὶ τούτου ὑπάρχει, καίτοι ζητήματα κοινοτικά ὑψίστης σπουδαιότητος καὶ σημασίας ἐπειγόντως ἀπήτουν ἤδη τὴν διαμονὴν τῆς Α.Σ. ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτῆς*¹³. Την ίδια διαπίστωση συναντούμε σε δημοσίευμα λί-

11. *Νεολόγος* 5017 (Τρίτη, 4.2.1886) 2.

12. Η φωτογραφία του μητροπολίτη Λουκά είναι του 1905 http://users.sch.gr/markmarkou/1901_1930/1912/koim/lukas_petrides.htm.

13. «Ἐκ του νομοῦ Θεσσαλονίκης τη 9η Απριλίου», *Νεολόγος* 5059 (Τετάρτη, 16.4.1886) 2.

γων ημερών μετά, με νύξεις μάλιστα για την υποχώρηση του θρησκευτικού αισθήματος των κατοίκων: *Τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ ὁ τῶν ἱερῶν καθηγητῆς κ. Κ. Μικρούλης¹⁴, ὃς καθ' ὄλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς διαφόροις τῶν Σερρῶν ἐκκλησίαις, λαμπρὸν καὶ μεστὸν ὑψηλῶν καὶ ὠραίων εἰκόνων ὑπήγγειλεν λόγον, ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ, δυστυχῶς ὅμως ἀνάλογον ἐκκλησίασμα δὲν ὑπῆρχεν, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ὁσημέραι ἐκλίποντος πρὸς ὄλεθρον πάντως τιμαλφεστάτων ἡμῶν πραγμάτων ἀρρήκτως πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένων. Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὁ Παν. Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἀθανάσιος προσηκόντως ἀντιπροσωπεύων τὸν μητροπολίτην Σερρῶν, δυστυχῶς μακρὰ εἰσέτι τοῦ ποιμινίου του εὐρισκόμενον, ἐδέξατο τὰς ἐπὶ τὸ Πάσχα ἐπισκέψεις τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, διαφόρων ὑπαλλήλων τε καὶ μὴ ὀθωμανῶν, Ἰουδαίων τινῶν καὶ τῶν προκρίτων τῆς ἡμετέρας κοινοτήτος¹⁵.*

Ὡστόσο, τα προβλήματα με την οθωμανική διοίκηση είχαν αρχίσει πριν ακόμη από την εκλογή του Λουκά Πετροΐδη στη μητρόπολη Σερρών. Στις αρχές του 1886, διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου ἐσωτερικῶν ἐν ἧ λέγεται, ὅτι ἡ Υ. Πύλη διέταξεν νὰ συνταχθῇ κατάλογος ἐκ μέρους τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν χριστιανῶν, δηλῶν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν σχολείων καὶ νοσοκομείων, περὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν ὁποίων δὲν ἔχει δοθεῖ ἡ ἀπαιτούμενη ἄδεια τοῦ τόπου ὧν εὐρίσκονται καὶ τὴν χρονολογίαν ἐνδὸς ἐκάστου...¹⁶.

Ο μητροπολίτης Λουκάς φθάνει τελικά στην ἔδρα του, τον Μάιο του 1886. Η περιγραφή της ἀφιξῆς και ενθουσιώδους υποδοχῆς του νέου μητροπολίτη στις Σέρρες, φανερῶνει τον ενθουσιασμό ἀλλὰ και τὴν προσδοκία των κατοίκων για μια επιτυχή ἀρχιερατεία που θα συνέχιζε τὸ ἔργο των προκατόχων του, ἀλλὰ και θα ἀντιμετώπιζε τα προβλήματα που ἀρχίζε να παρουσιάζει ἡ διαχείριση των κοινοτικῶν πραγμάτων

14. Ο Κωνσταντῖνος Μικρούλης γεννήθηκε τὸ 1857 στον Τσαμαντὰ Θεσπρωτίας. Αποφοίτησε ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης τὸ 1885. Υπήρξε πνευματικὸ ἀνάστημα τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Ανθίμου τοῦ Ζ'. Υπηρέτησε ὡς καθηγητῆς στις Σέρρες, τὴν Προύσα, τὴ Θεσσαλονίκη (1887-1888) καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη (1888-1890). Διετέλεσε Δευτερεύων των Πατριαρχικῶν Διακόνων καὶ στη συνέχεια (Ἰούλιος 1894-1896) Μέγας Αρχιδιάκονος τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐνὸς στις 13 Φεβρουαρίου 1896 ἐξελέγη μητροπολίτης Παραμυθίας. Στις 27 Σεπτεμβρίου 1897 ἐξελέγη μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας καὶ στις 23 Μαΐου 1900 ἐξελέγη μητροπολίτης Σωζοαγαθουπόλεως ἀπ' ὅπου, στις 29 Ἰανουαρίου 1904, παραιτήθηκε για λόγους υγείας. Πέθανε στην Κέρκυρα στις ἀρχές Ἰουνίου τοῦ 1939 (http://users.sch.gr/markmarkou/1931_1959/1939/koim/konstantinos_mikroulis.htm).

15. «Ἐκ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης τῆς 16/28 Ἀπριλίου», *Νεολόγος* 5064 (Τρίτη, 22.4.1886) 3.

16. «Ἐκ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 ἰανουαρίου», *Νεολόγος* 5017 (Τρίτη, 4.2.1886) 2, 3.

της πόλης και φυσικά η απουσία του αρχιερέα τα ενίσχυε: Καθ' ὄλον τὸ μῆκος τῆς ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως μέχρι τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ μακρᾶς ὁδοῦ μέγα πλῆθος συνωθοῦντο, τὰ παράθυρα καὶ οἱ ἐξῶσται ἔβριθον κόσμου, οἱ δὲ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤχουντες τὸ ἐπίσημον καὶ χαρμόσυνον τῆς ἡμέρας ἤγγελλον. Οὕτως ἡ συνοδεία ἦν ἀληθῶς μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβάλλουσα. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ τοῦ γυμνασίου καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς 1^{ης} δημοτικῆς σχολῆς μαθηταί, οἵτινες τερπνὸν ἔψαλον ἄσμα. Ἡ Α.Σ. στάσα ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς λέξεις τινάς, μεθ' ὃ εἰσηλθεν εἰς τὸν ναόν, ὃς καίπερ εὐρὺς ἦν ἀδύνατον νὰ περιλάβῃ ἅπαν τὸ μετὰ πολλῆς σπουδῆς συρρέυσαν πλῆθος. Μετὰ τὴν συνήθη δοξολογίαν καὶ τὸν πολυχρονισμόν ὃ μὲν ἀρχιδιάκονος τῆς μητροπόλεως κ. Εὐσέβιος ἀνέγνω ἀπὸ ἄμβωνος τὴν συνοδικὴν πράξιν τὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Α.Σ. ἀφορῶσαν ὃ δὲ Σέβ. Μητροπολίτης ἀπήγγειλε λογύδιον σύντομον μὲν ἀλλὰ πολλὰ καλὰ περιέχον, δι' οὗ τὸ μὲν ἐξέφραξε τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἅτε ἀξιωθεῖς ν' ἀναλάβῃ τὴν διακονίαν τοιοῦτου λογικοῦ ποιμνίου καὶ νὰ παρίσταται ἐν μέσῳ αὐτοῦ, τὸ δὲ νὰ συστήσῃ εἰρήνην, ἀγάπην καὶ κοινὴν σύμπνοιαν καὶ συνεργασίαν ἄνευ τινὸς ἰδιοτελείας πρὸς εὐδόωσιν καὶ προκοπὴν τῶν κοινοτικῶν τῆς ἐπαρχίας πραγμάτων ἐπευξαμένη ἅμα ὑπὲρ τῆς ἐριτίμου ὑγείας τοῦ ἄνακτος ἡμῶν καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ ὡς καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ πρωθιεράρχου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας...¹⁷.

Ενδιαφέρον ἔχει, ὅτι ὁ ανταποκριτὴς τοῦ «Νεολόγου» στις Σέρρες, δὲν ἔχασε τὴν ευκαιρία νὰ τονίσει τὴν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ποὺ ἀφησε ὁ προηγούμενος μητροπολίτης Ναθαναήλ ὁ ὁποῖος δραστηριοποιήθηκε ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῆς ἀνάπτυξης τῆς παιδείας: Ὅμολογουμένως ἐν Σέρραις, μία τῶν σπουδαιότατων τῆς Μακεδονίας ἐπαρχιῶν κατὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἑπταετὲς διάστημα τῆς λίαν εὐδοκίμου ἀρχιερατείας τοῦ νῦν μητροπολίτου Προύσης κ. Ναθαναήλ, καταλιπόντος αὐτῇ ἐν ἀρίστη καταστάσει σχετικῶς πρὸς πάσαν ἄλλην ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας, πολλὰ καὶ σπουδαία ἐτελέσθησαν, ἵνα δ' ἐν τῇ ἐκπαιδευτικῇ κινήσει μόνον περιορισθῶμεν, λέγομεν ὅτι ὤθησις σημαντικὴ πρὸς τὰ πρόσω ἐγένετο, σχολεῖα νέα ἰδρύθησαν τὰ ὑπάρχοντα κατὰ τὸ δυνατὸν διωργανώθησαν καὶ βελτιώθησαν καὶ ἐξέλεγξις τῆς γινομένης ἐργασίας ὅσαι αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον ἐγένετο, ὡς κορωνὶς δὲ λαμπρὰ ἐπεδιώχθη καὶ εὐτυχῶς ἐπετεύχθη ἡ συμπλήρωσις καὶ ἀναγνώρισις τοῦ γυμνασίου ἀπὸ διετίας ἤδη ὡς τοιοῦτου λειτουργοῦντος, οὗ ἔνεκα καὶ ὑπὸ πνευματικῆν ἐπικοινωνίαν αἱ Σέρραι κατέστησαν ἀληθῶς τῆς Β. Ἀ. Μακεδονίας σπουδαῖον κέντρον...¹⁸.

17. «Ἐκ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, τῆ 20ῆ Μαΐου 1886», Νεολόγος 5093 (Τετάρτη, 28.5.1886) 3.

18. «Ἐκ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, τῆ 20ῆ Μαΐου 1886», Νεολόγος 5093 (Τετάρτη,

Η παραπάνω εκτίμηση έρχεται σε συνάφεια με σχετικό δημοσίευμα, στα τέλη του 1885, στο «Ημερολόγιο της Ανατολής» το οποίο περιέγραφε την εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες, σημειώνοντας φυσικά και το ενδιαφέρον του πρώην μητροπολίτη Σερρών Ναθαναήλ για την παιδεία στην επαρχία του¹⁹: *Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σερρῶν τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει εἰς εὐάρεστον εὐρίσκονται σημεῖον, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἴδια ἔτη ἐτελέσθησαν πρόοδοι πασιφανεῖς καὶ σπουδαῖοι καὶ ἀνεπτύχθη ζῆλος πολὺς πρὸς τὰ γράμματα.*

Η απογοήτευση από τη διαπιστούμενη όμως «αδράνεια» του νέου μητροπολίτη Λουκά άρχισε να καταγράφεται ήδη από τα μέσα του 1886, όταν δεν αντέδρασε στις απαιτήσεις της οθωμανικής διοίκησης: *Ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἐν Σέρραις ἀρμοδίου γραφείου ὅπως οἱ διδάσκαλοι πληρῶνσι φόρον ἐπιτηδεύματος καὶ ὅτι τοῦτο ἀνιητέχθη παραχρῆμα πρὸν τὸν ἅγιον Σερρῶν κ. Λουκᾶν μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως ὡς οἶόν τε τάχιον ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα, καθόσον γενομένων τῶν ἐξετάσεων πολλοὶ τῶν διδασκάλων ἠπείγοντο ν' ἀπέλθωσι εἰς διάφορα μέρη. Δυστυχῶς ὁμως πέντε καὶ δέκα παρῆλθον ἡμέραι, ἡ δὲ Α.Π. οὐτ' ἐγγράφως οὔτε προφορικῶς τ' ἀπαιτούμενα ἐποιήσατο διαβήματα περὶ τούτου, καίτοι ἐπανειλημμένως ὑπεμνήσκατο αὐτῇ ἡ σπουδαιότης καὶ τὸ ἐπεῖγον τῆς ὑποθέσεως καὶ ἡ εὐθύνη ἦν ὑπέχει. Πλὴν φωνῆ βοώντων ἐν τῇ ἐρήμῳ... Ὁ μητροπολίτης Σερρῶν ἠδύνατο δι' ἐντόνων καὶ ἀμέσων αὐτοῦ παραστάσεων νὰ ἐξομαλίσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Τολμῶμεν νὰ συστήσωμεν τῷ μητροπολίτῃ Σερρῶν πλείονα μέρμιναν καὶ προθυμίαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν σπουδαίων αὐτοῦ καθηκόντων...²⁰.*

Ὄντως το 1886, τα εκπαιδευτικά πράγματα των Σερρών δέχονται μεγάλο πλήγμα, μετά την απόφαση της Οθωμανικής κυβέρνησης να επιβάλει φόρο επιτηδεύματος και στους διδασκάλους, γεγονός αντίθετο με τα έως τότε ισχύοντα. Μάλιστα, στην αντίδραση των διδασκάλων για το ύψος του φόρου, οι αρμόδιες οθωμανικές αρχές παρέπεμψαν το θέμα στις σχολικές Εφορείες²¹. Η εξέλιξη αυτή συμβαίνει κατά την έναρ-

28.5.1886) 3.

19. «Η επαρχία Σερρών κατά την εκκλησιαστική διαίρεσιν και την εκπαιδευτικήν κίνησιν», *Ημερολόγιον της Ανατολής* 1886, *Ἐν Κωνσταντινουπόλει* 1885, σσ. 159-160 και Ι. Μπάκας, «Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών. Συμβολή στη μελέτη των εκπαιδευτικών και εκκλησιαστικών ζητημάτων των ελληνικών κοινοτήτων κατά το β' μισό του 19^{ου} αιώνα», *Εύπλοια: εόρτιος τόμος για τη δεκαετηρίδα του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του ΔΠΘ*, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 178.

20. «Επαρχιακά, εκ Μακεδονίας (26.7.1.1886)», *Νεολόγος*, 5147 (Παρασκευή, 1.8.1886) 2.

21. «Επαρχιακά», *Νεολόγος* 5138 (Τρίτη, 22.7.1886) 2 και Ι. Μπάκας, «Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών», σ. 179.

ξη σχεδόν της αρχιερατείας του μητροπολίτη Λουκά, η αρχιερατεία του οποίου συμπίπτει και με τα τελευταία χρόνια λειτουργίας του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου της πόλης, καθώς, η μέχρι τώρα γνωστή αναφορά, για τον σπουδαίο αυτό σύλλογο, είναι ο διορισμός ως διδασκάλου στην Άνω Τζουμαγιά του Νικολάου Ταπεινού, το Φθινόπωρο του 1887²².

Η αίσθηση ότι ο μητροπολίτης Λουκάς δεν επεδείκνυε το προσδοκώμενο ενδιαφέρον για τα εθνικά ζητήματα είναι εμφανής σε όλα τα δημοσιεύματα και τις προξενικές αναφορές της εποχής. Το ζήτημα της βουλγαρικής δραστηριότητας στις Σέρρες με επίκεντρο το προάστειο της Άνω Καμενίκης απασχόλησε το Ελληνικό Υποπροξενείο Σερρών, το οποίο ενημερώνει το Υπουργείο Εξωτερικών για τις βουλγαρικές κινήσεις και υποδεικνύει στη μητρόπολη Σερρών για τις δικές της²³: *...έν Καμενίκη προαστείω τών Σερρών, γενομένης πρὸ τινὸς λιτανείας ἔνεκα τῆς ἐπὶ μακρὸν διαρκεσάσης ἀνομβρίας, ἄνθρωποι τινὲς ἐμνηκῆρισαν τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐξύβρισαν εἰκόνάς τε καὶ Χριστὸν καὶ Παναγία κ.λπ. Ἐν τῷ μεταξὺν πρόσωπον σπουδαῖον μαθὼν τὰ γενόμενα ἠθέλησε πάραυτα νὰ πληροφορηθῆ τί ἔπραξεν ὁ μητροπολίτης, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδὲν ἔπραξεν, ἔμελλεν ὅμως διὰ τακρίριου νὰ γνωστοποιήσῃ τὰ γενόμενα τῇ ἐπιτοπίῳ διοικήσει!! Ὑβρίζεται δημοσίᾳ ὃ,τι ἱερὸν καὶ πολῦτιμον ἔχομεν καὶ ἡ Α.Π. ὠθουμένη μόλις ὑπεσχέθη ν' ἀπεστείλῃ ἐν τακρίριον!!*

Η παραπάνω «αδιαφορία» του μητροπολίτη, όπως καταγράφεται στον τύπο της εποχής, προκάλεσε λύπη και απογοήτευση στον κόσμο των Σερρών. Ο τύπος και πάλι υποδεικνύει την ανάγκη δράσης εκ μέρους της μητρόπολης: *Δραστηρίως ἐργάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀφανῶς πάνυ, οἱ βουλγαροδιδάσκαλοι ἐνταῦθα καὶ οἱ Βούλγαροι ἱερεῖς ὑπὲρ τοῦ ἐπιδιωκόμενου ὑπὸ τῆς ἐξαρχίας σκοποῦ. Ἰδρυσαν δὲ ἤδη μέγα κτίριον κατὰ τὴν συνοικίαν «Ἄνω Καμενικίας» ὑπὸ τὸ ὁποῖο στεγάζονται οἱ ἐκ τῶν πέριξ εὐάριθμοι μαθηταὶ αὐτῶν καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξηπάτουν λέγοντες ὅτι τὸ κτίριον εἶναι οἶκος, ἤδη ὅμως φαίνεται σχολεῖον ἢ ἐργαστήριον σκευωριῶν. Ἡ μητρόπολις δέον σπουδαίως νὰ μερμινήσῃ περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐν τῇ πόλει ἡμῶν τούτου φαινομένου...²⁴.*

Πράγματι, ο μητροπολίτης δραστηριοποιείται μερικούς μήνες μετά, καταγγέλλοντας, το Φθινόπωρο του 1887, ότι οι Βούλγαροι αφού αγόρασαν την οικία Μάιτου στο προάστειο της Καμενίκης, τη μεταποίησαν σε σχολείο χωρίς τη νόμιμη άδεια και απόφαση του Οθωμανικού

22. Ι. Μπάκας, «Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών», σ. 181.

23. «Εκ Μακεδονίας», *Νεολόγος* 5147 (Παρασκευή, 1.8.1886) 2.

24. «Εκ των επαρχιών», *Νεολόγος* 5432 (Σάββατο, 28.3.1887) 3.

Διοικητικού Συμβουλίου των Σερρών. Ο υπεύθυνος παιδείας της οθωμανικής διοίκησης των Σερρών μαζί με το διοικητή της αστυνομίας, Σααδί εφέντη, πραγματοποίησαν έλεγχο στην προαναφερθείσα οικία, διαπιστώνοντας την παράνομη σε αυτή λειτουργία σχολείου για «βουλγαρόπαιδες» των γύρω χωριών, των οποίων η συνάθροιση είχε ήδη ξεκινήσει, καθώς μάλιστα πλησίαζε ο χρόνος της έναρξης των μαθημάτων. Η πρόταση του υπεύθυνου παιδείας της οθωμανικής διοίκησης Σερρών ήταν να σφραγισθεί η παράνομη σχολή πριν αρχίσουν τα μαθήματα²⁵. Τον Μάρτιο ωστόσο του 1888, ο βαλής της Θεσσαλονίκης, Γκαλήπ πασά, ζήτησε από τον μουτσαρίφη Σερρών να μην αναγνωρίζει πλέον τον Λουκά Πετριδή ως μητροπολίτη και να επιτρέψει τη λειτουργία βουλγαρικών σχολείων²⁶. Η διαταγή του νομάρχη Θεσσαλονίκης κοινοποιήθηκε στην κεντρική επιτροπή παιδείας της διοίκησης των Σερρών²⁷.

Τον Δεκέμβριο του 1887 αναστάτωση και πάλι προκάλεσε, στον χριστιανικό πληθυσμό, η συμπεριφορά του μητροπολίτη Λουκά απέναντι σε ιδιαίτερα αγαπητό ιερέα να του απαγορεύσει κάθε ιεροπραξία, λόγω της προχωρημένης του ηλικίας, επιτρέποντάς του όμως να παραμείνει ως πνευματικός και εξομολόγος. Με την απόφαση του μητροπολίτη δεν συμφώνησαν οι επίτροποι και οι ενορίτες του ναού στον οποίο ο γέροντας ιερέας λειτουργούσε ως εφημέριος. Κατόπιν προτροπών των τελευταίων, ο ιερέας συνέχισε να λειτουργεί²⁸.

Η ανατολή του επόμενου χρόνου, 1888, υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολη για ολόκληρη την Εκκλησία. Κατά την πατριαρχία του ο Διονύσιος Ε΄ Χαριτωνίδης (1887-1891) επέδειξε μεγαλύτερη αποφασιστικότητα στο λεγόμενο «προνομιακό ζήτημα», το οποίο δεν είχε ανακινηθεί κατά την Πατριαρχία του προκατόχου του Ιωακείμ Δ΄ Κρουσουλούδη (1884-1886)²⁹. Η αμφισβήτηση των προνομίων του Πατριαρχείου από την Οθωμανική εξουσία, θεωρήθηκε ότι συνεχιζόταν, όταν με απόφαση της Πύλης παύτηκαν οι μητροπολίτες Καστορίας Κύριλλος Δημητριάδης ή Παναγιώτου (1882-1888)³⁰ και Σερρών Λουκάς Πετριδής (1886-1888),

25. ΑΥΕ, Ο επί της παιδείας επιτετραμμένος προς τον μουτσαρίφη Σερρών, Σέρρες, 11.10.1887.

26. ΑΥΕ, Υπ. Εξ. Γ. Θεοτόκης προς Πρεσβ. Κωνσταντινουπόλεως Α. Κουντουριώτη, Αθήνα, 714/20.4.1888.

27. «Ειδήσεις και πληροφορίες», *Νεολόγος* 5647 (Τετάρτη 13.4.1888) 2.

28. «Επιχώρια», *Φάρος της Μακεδονίας* 1201 (Τετάρτη, 9.12.1887) 1.

29. Ο πατριάρχης Διονύσιος κήρυξε την Εκκλησία «εν διωγμώ» στις 4 Οκτωβρίου 1890, έκλεισε τις εκκλησίες και σταμάτησε κάθε ιεροπραξία από τις 3 Οκτωβρίου έως τις 24 Δεκεμβρίου 1890 (Β. Σταυρίδης, *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι, 1860 - σήμερα*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 321-322).

30. Ο Κύριλλος Δημητριάδης γεννήθηκε στο Βλαχ Σαράι της Κωνσταντινούπολης το 1845 (ή το 1838). Το 1860 χειροτονήθηκε διάκονος από τον εξ αγχιστείας συγγενή του

χωρίς να λάβει γνώση ο Πατριάρχης, και ταυτόχρονα απαιτήθηκε να πάψουν τα εκκλησιαστικά δικαστήρια να εκδικάζουν πλέον κληρονομικές υποθέσεις. Οι παραπάνω παύσεις των μητροπολιτών ταυτίστηκαν αμέσως με την αμφισβήτηση των προνομίων του Οικουμενικού Πατριαρχείου, προκαλώντας ιδιαίτερο ζήτημα και δημιουργώντας την αίσθηση της προσωπικής αδικίας σε βάρος των μητροπολιτών αυτών.

Η απομάκρυνση του μητροπολίτη της Καστοριάς προηγήθηκε της αντίστοιχης απομάκρυνσης του μητροπολίτη Σερών, ωστόσο, οι δύο αυτές περιπτώσεις στη συνέχεια ταυτίστηκαν αποτελώντας πλέον ενιαίο ζήτημα. Σχετικά με την απομάκρυνση του μητροπολίτη Καστοριάς ο τύπος μας πληροφορεί: *Τὴν τετάρτην συνήλθον τὰ δύο διοικητικὰ σώματα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ διεσκέψαντο περὶ τοῦ ἀφορῶντος τὸν μητροπολίτην Καστοριάς ζητήματος. Ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ, γράφει ἡ «Βυζαντίς». Ἡ Α.Θ.Π. ἀνεκοινώσατο τοῖς παρέδροις μέλεσιν ὅτι ἡ Α. Ἐξ. ὁ ὑπουργὸς δικαιοσύνης Δζεβδὲτ πασὰς ἐξέφρασε πρὸς τὸν ἐκ τῶν συμβούλων κ. Δ. Γενιδούνιαν τὴν βαθεῖαν του λύπην ἐπὶ τῇ παρεισδυσάσῃ παρερμηνείᾳ ἐν τῷ ζητήματι τοῦ μητροπολίτου Καστοριάς, καὶ τὴν παράκλησίν του, ὅπως ἐμφανισθῇ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δικαιοσύνης ὁ προσκαλούμενος μητροπολίτης, ἵνα ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήσεις τινάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ συνταχθῇ ἡ εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον σταλησομένη ἔκθεσις παρὰ τοῦ τιμηματάρχου τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων Ζιβὲρ βέη. Κατόπιν σκέψεως τινὸς ἐνεκρίθη κατὰ πλειοψηφίαν, ὅπως χάριν ἀβροφροσύνης πρὸς τὴν κυβέρνησιν μεταβῇ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δικαιοσύνης ὁ μητροπολίτης Καστοριάς, συνοδευόμενος ὁμως καὶ ὑπὸ τοῦ καπουκεχαγιᾶ τῶν πατριαρχείων. Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Καστοριάς μετέβη εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλην συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ καπουκεχαγιᾶ τῶν πατριαρχείων τῷ Σαββάτῳ. Τοῦτο δὲ θέλει γίνεσθαι, ἐνόσω ἡ αὐτοκρ. Κυβέρνησις θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν ἐξέτασιν πρὸς σύλλεξιν πληροφοριῶν τινῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος³¹.*

μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιο. Το 1864 εισήχθη στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, από την οποία αποφοίτησε το 1867. Μετά την αποφοίτησή του υπηρέτησε για δύο χρόνια στη Σαμψούντα ως αρχιερατικός επίτροπος της μητρόπολης Αμασειάς. Στις 15 Φεβρουαρίου 1870 χειροτονήθηκε στη Σμύρνη τιτουλάριος επίσκοπος Μυρέων, βοηθός επίσκοπος της μητρόπολης Σμύρνης, ενώ το 1873 διορίστηκε βοηθός επίσκοπος της μητρόπολης Βάρνης. Στις 22 Μαρτίου 1875 εξελέγη ως μητροπολίτης Βάρνης και στις 27 Νοεμβρίου 1882 εξελέγη μητροπολίτης Καστοριάς. Στις 15 Οκτωβρίου 1888 εξελέγη μητροπολίτης Λήμνου, ενώ στις 3 Ιανουαρίου 1890 εξελέγη μητροπολίτης Αδριανουπόλεως. Το 1908 παραιτήθηκε και εφησύχασε στη Χάλκη των Πριγκηποννήσων όπου και πέθανε τον Ιούνιο του 1921 (http://users.sch.gr/markmarkou/1901_1930/1921/koim/kyrillos_demetriades.htm).

31. «Καστοριάς Ζήτημα», *Ανατολικός Αστήρ* ΚΖ/19 (10.2.1888) 149.

Συνεργάτη και έμπιστο βοηθό του αλλά και συγκατηγορούμενό του ο μητροπολίτης Καστορίας Κύριλλος είχε τον Αθανάσιο Καπολάρη³², που τον είχε γνωρίσει όταν ήταν ακόμη βοηθός του Σμύρνης Μελετίου, και τον οποίο χειροτόνησε πρεσβύτερο και του ανέθεσε τα καθήκοντα του πρωτοσύγκελου³³: *Οὐχ ἦττον ὅμως, ἀμφότεροι κατηγορήθησαν, ὅτι ὑπέθαλλον Ἑλληνας ἐπαναστάτας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταδιωχθῶσιν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Καὶ ὁ μὲν οἰκειὸς Μητροπολίτης, προσκληθεὶς δῆθεν, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ Ἀθανάσιος συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φύλακας τοῦ Μοναστηρίου.*

Συγκριτικά με τους προηγούμενους μητροπολίτες της Καστορίας, ο Κύριλλος ήταν αυτός που επέδειξε μεγαλύτερη φροντίδα για τα εκκλησιαστικά, εκπαιδευτικά και εθνικά ζητήματα που απασχολούσαν την περιοχή, εκείνη τη χρονική περίοδο. Το ενδιαφέρον του προς τα εκπαιδευτικά θέματα εκδηλωνόταν με πολλούς τρόπους. Σύμφωνα με τον Κουτσιαύτη³⁴ η παύση και μετάθεσή του, στη συνέχεια, σε άλλη μητρόπολη, οφειλόταν πιθανότατα στην πίεση που άσκησαν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο οι οθωμανικές αρχές λόγω της δραστηριότητας που ανέπτυξε στην προαγωγή της ελληνικής εκπαίδευσης και στην αποσόβηση του βουλγαρικού και ρουμουνικού κινδύνου στην περιοχή, καθώς οι όποιες άλλες κατηγορίες που του είχαν αποδοθεί κατέπεσαν: *Γράφουσι εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως: Ὁ ἐν τισὶ διαμερίσμασι τῆς Μακεδονίας ἐπικρατῶν ἀναβρασμὸς καὶ αἰ ταραχαὶ αἰ γενόμεναι πολλαχοῦ τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης ἠνάγκασαν τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν νὰ λάβῃ δραστηριώτατα μέτρα. Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μακεδονία στρατιωτικῶν δυνάμεων Ρεδξέπ-πασσᾶς μετεκλήθη τελευταῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐξεκόνισε δραστηρικῶς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ σκευωρίας, ἐξήτησε τὴν αὔξισιν τῶν ὑπ' αὐτῶν δυνάμεων καὶ τὴν εἰς Κοσσυφοπέδιον ἀποστολὴν στρατιωτικοῦ σώματος. Ἡ κυβέρνησις θὰ μεταβάλλῃ ἐντελῶς τὴν ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονία στρατοπεύδουσιν καὶ νὰ αὔξισι τὸν στρατόν. Συγχρόνως μετὰ τῶν μέτρων τούτων πολλαὶ συλλήψεις ἐγένοντο. Ὁ Ἕλληνας ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καστορίας, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Μοναστηρίου, ὅστις μεταπέμψατο αὐτὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Κατόπιν διαβημάτων τῶν Πατριαρχείων, ὁ ἱεράρχης οὗτος ἀπελύθη ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατελῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς δικαιοσύνης. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὗτος εἶνε μέγας ζηλω-*

32. Β. Ατέσης, «Αθανάσιος Καπολάρης: μητροπολίτης Λήμνου, Καστορίας και Σάμου», *Εκκλησία* 32 (1955) 14.

33. Ε. Κουτσιαύτης, *Η ελληνική εκπαίδευση στην Καστοριά το ΙΘ΄ αιώνα. Αρχαία ιεράς μητροπόλεως, Καστοριά 2001*, σ. 136 και Δ. Κοντός, *Ιστορία της Μητρόπολης Καστορίας κατά την περίοδο 1767-1912*, Θεσσαλονίκη-ΑΠΘ 2013, σ. 69.

34. Ε. Κουτσιαύτης, σ. 137.

τῆς τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Αὐτὸς ἦν ὅστις πρὸ τινὸς χρόνου ἐρροράπισεν ἐν πλήθοντι ναῶ νεαρόν Βλάχον, ὅστις ἀναγίνωσκε τὰς προσευχὰς ἐν ρουμανικῇ γλώσσῃ³⁵. Τελικά, ο μητροπολίτης Κύριλλος απαλάχτηκε των κατηγοριῶν: *Εὐχαρίστως ἀναγγέλομεν ὅτι ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Καστορίας κ. Κύριλλος, μετὰ τὰς γενομένας ἐξετάσεις, ἐθωρήθη ἀπληλαγμένως τῆς προσαφθείσης αὐτῷ κατηγορίας*³⁶.

Στην περίπτωση της παύσης του ἑτέρου αρχιερέα, του μητροπολίτη Σερρών Λουκά, τα πράγματα αποδείχτηκαν πιο περίπλοκα. Ο τύπος αναφέρει τα εξής: *Αἱ τουρκικαὶ ἐφημερίδες διέδωκαν ὅτι ἡ κυβερνησις ἔνεκα ἐξαιρετικῶν λόγων ἔπαυσε τὸν μητροπολίτην Σερρών καὶ ὅτι οὐδὲ τὸν διορισθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐπίτροπον ἤτοι τὸν ιεροκῆρυκα τῆς μητροπόλεως ἀρχιμανδρ. Κ. Ἀνθιμον Ἀρχύταν παρεδέξατο κ.λπ. Ἐν τούτοις ἐσμὲν πεπληροφορημένοι ὅτι, γενομένης συνεννοήσεως μεταξὺ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ οἰκουμ. πατριάρχου, συμφῶνως πρὸς τὰ καθεστῶτα, ὁ μὲν μητροπολίτης ἐδέησεν ὅπως προσκληθῆ ἐνταῦθα πρὸς ἐξέλεξι τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ αἰτιάσεων, ὁ δ' ἐπίτροπος αὐτοῦ ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιχωρίου διοικήσεως ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ μητροπολίτου. Ἐπὶ τούτῳ ἔσχεν ἡ Α.Θ.Π. συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Ὑψ. Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης. Ἀφίκετο δὲ ἐνταῦθα, ἐντολῇ πατριαρχικῇ, ἡ Α.Π. ὁ μητροπολίτης Σερρών τὴν πέμπτην³⁷. Ὡς σαφὴ δε κίνηση στήριξης στα πρόσωπα των μητροπολιτῶν Καστορίας και Σερρών ερμηνεύτηκε η συγχοροστασία των δύο ιεραρχῶν στον εσπερινό της Κυριακῆς των Βαΐων στον πατριαρχικό ναό της Κωνσταντινούπολης μαζί με ἄλλους ἔντεκα ιεράρχες. Κατά την παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη ο σεβασμιώτατος μητροπολίτης Σερρών κ. Λουκάς προσέλαβεν ὡς πρωτοσύγκελλον αὐτοῦ τὸν πάνοσ. Προϊστάμενον τῆς ἐν Φωστηρᾷ ἰ. ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου κ. Χρῦσανθον (Κοκκῶνη)³⁸.*

Ο μητροπολίτης Λουκάς κλήθηκε να μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη, στην οποία ἐφθασε μέσω του λιμένων Ορφανού και Καβάλας, στις αρχές Απριλίου του 1888, με το ατμόπλοιο «Αργώ», ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση του Οικουμενικοῦ Πατριάρχου. Πριν εγκαταλείψει τις Σέρρες δέχτηκε την επίσκεψη του Μουτσαρίφη Σερρών τον οποίο ενημέρωσε ὅτι διόρισε, ὡς ἐπίτροπό του κατὰ την ἀπουσία του, τον ιεροκῆρυκα Ἀρχύτα³⁹. Επιπλέον, το Πατριαρχεῖο ἀπευθύνθηκε στην Πύλη ζητώντας

35. «Αναβρασμός ἐν Μακεδονία», *Εφημερίς* 89 (Αθήνησι, Τρίτη 29.3.1888) 2.

36. *Ανατολικός Αστήρ* ΚΖ/20 (17.2.1888) 157.

37. «Εκκλησιαστικά», *Ανατολικός Αστήρ* ΚΖ/27 (6.4.1888) 213.

38. «Εκκλησιαστικά», *Ανατολικός Αστήρ* ΚΖ/30 (28.4.1888), σ. 239.

39. Η πηγή αναφέρει τον Αρχύτα λανθασμένα ὡς Ἀνθιμο και ὄχι ὡς Ἀγαθάγγελο («Ἐρανίσματα», *Φάρος Μακεδονίας* 1231 (6.4.1888) 2.

διευκρινίσεις ως προς τους λόγους για τους οποίους ο βαλής της Θεσσαλονίκης ζήτησε την παύση του μητροπολίτη Σερρών, υπενθυμίζοντας παράλληλα τα προνόμια που είχαν χορηγηθεί στην Ορθόδοξη Εκκλησία με σουλτανικά φιρμάνια. Σύμφωνα με αυτά, δικαίωμα παύσης ενός μητροπολίτη είχε αποκλειστικά η ανώτατη εκκλησιαστική αρχή στην οποία υπαγόταν, η οποία θα έπρεπε πρώτα να εξετάσει τις κατηγορίες της διοικητικής αρχής και στη συνέχεια να λάβει την όποια απόφαση. Άμεση διευκρινιστική απάντηση της Υψηλής Πύλης στην αντίδραση του Πατριαρχείου δεν υπήρξε, παρά μόνο, σε πρώτη φάση, δόθηκε εντολή από το οθωμανικό υπουργείο Δικαιοσύνης προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης να αναγνωρίσει τον αρχιερατικό επίτροπο. Η εφημερίδα «Ακρόπολις» σημειώνει: *Κατὰ τὰς κομισθείσας χθὲς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐφημερίδας ὁ μητροπολίτης Σερρών κ. Λουκάς Πετρίδης ἀφίκετο δι' Ὀρφανοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν παρελθούσαν Πέμπτην. Ἐκ Σερρών ἀνήλθε τῇ πρωίᾳ τῆς παρελθούσης Κυριακῆς ἀφοῦ ἐδέξατο τῷ Σαββάτῳ ἐν τῇ μητροπόλει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ μουτσαρίφου Σερρών καὶ ἐγνωστοποίησεν αὐτῷ ὅτι διώρισεν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς Μητροπόλεως κ. Ἄνθιμον Ἀρχύταν⁴⁰. Ὁ κ. Πετρίδης ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατηνθύνθη ἀμέσως εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ὅπου ἔτυχεν ἀκροάσεως παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου⁴¹.*

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Διονύσιος μετά την άφιξη στην Κωνσταντινούπολη του μητροπολίτη Σερρών, ὃν ἐδέχθη αὐθημερὸν εἰς ἀκρόασιν συνεκάλεσε εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τὰ δύο σώματα, ὅπως ἐκθέσῃ αὐτοῖς τὰ λαβόντα χώραν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν γενησομένων παρὰ τῇ Πύλῃ διαβημάτων. Ἡ διευθέτησις τοῦ ζητήματος τούτου ἐὰν ἀφεθῇ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν δύο σωμάτων οὐδὲν ἀγαθὸν θὰ ἐπιφέρῃ ἀποτέλεσμα. Τὸ πλεῖστον τῶν λαϊκῶν μελῶν ἀποτελεῖται ἐξ ὑπαλλήλων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, οἵτινες βεβαίως ἐπὶ ζητημάτων οὕτως ὀθιγόντων ἀμέσως τὴν Πύλην οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχουσι πρωτοβουλίαν καὶ συνεπῶς θὰ ἐνεργήσωσι πάντοτε συμβιβαστικῶς καθότι ἄλλως, φερόμενοι προσκρούουσιν ἀπέναντι τῶν ἰδίων συμφερόντων⁴².

Σύμφωνα με τον «Ανατολικόν Κήρυκα» της Κωνσταντινούπολης, ἡ αἴτησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου, ἣτις ἔτεινεν εἰς ἐπίτευξιν διασαφήνησεων ὡς πρὸς τὰ αἴτια τὰ ἐπαγαγόντα τὴν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών δυσμένειαν, δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Πύλης. Ἐτέρας πληρο-

40. Πρόκειται για τον Αγαθάγγελο Αρχύτα μετέπειτα μητροπολίτη Κώου.

41. «Ο παυθεὶς μητροπολίτης Σερρών», *Ακρόπολις* 2118 (Δευτέρα 4/4/1888) 2

42. «Η υπόθεσις του Μητροπολίτου Σερρών», *Ακρόπολις* 2120 (Τετάρτη 6.4.1888) 3.

φορίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν περιέχουσι τὰ βυζαντινὰ φύλλα. Ἄγνοοῦμεν κατὰ πόσον ἀληθεύει ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ «Ἀνατολικοῦ Κήρυκος», ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πληροφορίας, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἡ Πύλη μετανόησε διὰ τὸ πραξικόπημά της, τὸ προκληθὲν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου προσωπικῶς, ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῆς βαρύτητος αὐτοῦ. Ἐν τούτοις, οὔτε εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Πατριαρχείου ἀπήντησεν ἔτι, οὔτε τὰς παραστάσεις, ἃς ἐποίησεν ἡ Ἑλληνικὴ πρεσβεία. Τὸ ζήτημα λοιπὸν μένει ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, καὶ ἀγνοεῖται ὁποῖαν τροπὴν θὰ λάβῃ⁴³.

Το αἶτημα γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τῆς Σέρρες καὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου Ἀρχύτα ἀπασχόλησε τὴν ἐλληνικὴ διπλωματία⁴⁴, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1888. Ὁ ἱεροκήρυκας Ἀγαθάγγελος Ἀρχύτας⁴⁵ υπηρετοῦσε ταυτόχρονα ὡς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐλληνικῶν Σχολείων Σερρῶν καὶ εἶχε τοποθετηθεῖ ὡς ἐπίτροπος-τοποτηρητὴς, κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ μητροπολίτη Λουκά γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Σὲ ἀπάντησιν τοῦ Πατριαρχείου, σὲ σχετικὴ ἐρώτησιν τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ ἀρχιμανδριτὴς Ἀγαθάγγελος Ἀρχύτας, παραιτήθηκε χωρὶς νὰ ἀνακληθεῖ ὁ διορισμὸς του. Ὡστόσο, τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο Σερρῶν⁴⁶, στηριζόμενον στὸν ἴδιον ἀρχιμανδριτὴν, ἐπέμενε στὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ Ἀρχύτας παύτηκε ἀπὸ τὴ θέση του καὶ ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ ἀρχιμανδριτὴς Ἀρχύτας στάλθηκε στὶς Σέρρες τὸ καλοκαίρι τοῦ 1887, φαινομενικὰ ὡς ἱεροκήρυκας ὡστόσο κατὰ τῆς πηγῆς: *οὔτινος ἢ ἀποστολῆ τυγχάνει καθαρῶς ἐθνικῆ*. Ὁ Ἀρχύτας δημιούργησε ἀρίστη ἐντύπωση στὸν τότε Ἕλληνα Προξενὸ Σερρῶν Διον. Βιτάλη ὁ ὁποῖος στήριξε πάνω του προσδοκίαις γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου στὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν⁴⁷.

Τὸ ζήτημα τῆς παύσεως τοῦ μητροπολίτη Σερρῶν ἀπασχόλησε ἐντονα καὶ τὸν ἀθηναϊκὸν τύπον, ὅπου ἡ εἶδησις ἐγένετο γιὰ πρώτη φορὰ γνωστή στις 2 Ἀπριλίου τοῦ 1888 καὶ συνδυάστηκε με τὴν ἐκ μέρους τῶν ο-

43. «Τὸ ζήτημα τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν», *Ἀκρόπολις* 2130 (Σάββατο 16.4.1888) 3.

44. ΑΥΕ, 512/11.7.1888 καὶ Πρεσβ. Κωνσταντινουπόλεως 2205/9.12.1888.

45. Ὁ Ἀγαθάγγελος Ἀρχύτας ἢ Χατζηνικολάου, ἀπὸ τῆς Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης τὸ 1876. Υπηρέτησε ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος στὴ μητρόπολη Μηθύμνης (1885-1887) καὶ ὡς ἱεροκήρυκας στὴ μητρόπολη Πελαγονείας (1887-1888). Επίσης, ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Βριουλλῶν τῆς μητροπόλεως Εφέσου (1888-1890). Στις 17 Ἀπριλίου 1890 ἐξελέγη τιτουλάριος ἐπίσκοπος Ερυθρῶν. Στις 31 Μαΐου 1897 ἐξελέγη Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου καὶ στις 31 Ἰουλίου 1908 Μητροπολίτης Κῶου. Πέθανε στις 10 Ἰουλίου τοῦ 1924 (http://users.sch.gr/markmarkou/1901_1930/1924/koim/agathangelos_arhytas.htm).

46. ΑΥΕ, Υποφάκ. 29.2, Πρόξ. Σερρῶν Δ. Βιτάλης πρὸς Σύλλογον Διάδοσης τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, 17/26.1.1889,

47. ΑΥΕ, Υποφάκ. 29.2, Πρόξ. Σερρῶν Δ. Βιτάλης πρὸς Υπ.Εξ., 197/26.8.1887.

θωμανικῶν ἀρχῶν παραβίαση τῶν προνομίων τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας: Βαθυτάτην ὡς ἀληθῶς ἔκπληξιν προὔξενησεν ἐν ἡμῖν τὸ ἄγγελμα τῶν χθῆς ἀφικομένων βυζαντιακῶν ἐφημερίδων, καθ' ἃ Πύλη προέβη εἰς παῦσιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών. Πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους μετέτληθε μέχρι τοῦδε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς διατελοῦσης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ νῦν κυριάρχου τῆς Τουρκίας ἤρξαντο ὅτε μὲν ὑπούλως καὶ δολίως, ὅτε δ' ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς καὶ ἀσυστόλως ἀθετούμενα τὰ προνόμια, ἅτινα αὐτὸς ὁ πρῶτος Ὁθωμανὸς κατακτητῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐχορήγησε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Γένει ἡμῶν, ἔκτοτε δὲ πάντες οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐσεβάσθησαν, ἐπιβεβαιούμενοι ταῦτα διὰ βερατίων καὶ διὰ θεμελιωδῶν τοῦ κράτους αὐτῶν νόμων, ἐπ' ἐσχάτων δ' ἐπεκύρωσαν καὶ διεθνεῖς συνθήκαι. Ἄλλ' ὁμολογοῦμεν ὅτι, μεθ' ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἀποτολμηθείσας ἀθετήσεις τῶν ἀπ' αἰῶνων κεκτημένων προνομίων τῆς ἐν Τουρκίᾳ Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐθεωροῦμεν ἀνίκανον τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ-Χαμὶδ Β' νὰ προβῇ πότε εἰς τὸ νῦν ἀγγελλόμενον τόλμημα. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια δικῶν ὀρθοδόξων, ἀναφερομένων εἰς τὰς διαθήκας καὶ τὸν γάμον, ὡς προκειμένου περὶ διατροφῆς, διαζυγίου καὶ τῶν τοιούτων· δὲν πρόκειται περὶ ὑπαγωγῆς τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικῶν τῶν ἀρχιερέων εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια· δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀμέσου συλλήψεως καὶ φυλακίσεως τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὡσάκις ἂν κατηγορῶνται ἐπὶ ἐγκλήματι τινι· δὲν πρόκειται περὶ κωλυμάτων, παρεμβαλλομένων ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν κατὰ τὴν ἴδρυσιν νέων ὀρθοδόξων ναῶν ἢ κατὰ τὴν ἀνακαίνησιν ὑπαρχόντων τοιούτων, πρὸς δὲ κατὰ τὴν σύστασιν σχολείων διὰ τὸ Γένος ἡμῶν πρόκειται νῦν περὶ πολλῶ σπουδαιοτέρου. Ἡ Πύλη προέβη ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὴν παῦσιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών, χωρὶς νὰ ἔχωσι κἄν γνῶσιν αὐτῆς τὰ Πατριαρχεῖα, αἱ δ' ἐγχώριαι ἀρχαί, καθ' ὅσους ἔλαβον βεβαίως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁδηγίας, ἀρνοῦνται ν' ἀναγνωρίσωσι τουλάχιστον τὸν τοποτηρητὴν, ὃν ἀνέδειξεν ὁ αὐτῶσι αὐθαιρέτως ἐκ τοῦ ποιμνίου τοῦ ἀπομακρυνόμενος Μητροπολίτης. Ἡ υποψία, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ μητροπολίτη ἀποτελεῖ μέρος ἐνός οργανωμένου σχεδίου ἐκ μέρους τῆς ὀθωμανικῆς πολιτικῆς, κυριαρχεῖ. Ὁ σκοπὸς τοῦ τολμήματος εἶνε πρόδηλος. Ἡθέλησαν νὰ πατάξωσι τὸν ποιμένα, ἵνα διασκορπισθῇ τὸ ποιμνιον. Ἡ Πύλη ἀπέβαλε πλέον τὸ προσωπεῖον, ὃπερ ἔφερε μέχρι τοῦδε. Κηρύττει ἀναφανδὸν τὸν διωγμὸν κατὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Καὶ δύναται νὰ ὑπάρξῃ μείζων διωγμὸς ἐκεῖνου, ὃν ἀναλαμβάνει οὕτως ἢ γείτων ἡμῶν Δύναμις κατὰ τῆς ἐν ταῖς χώραις αὐτῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ καθ' ὃν, παύουσα αὐθαιρέτως τοὺς πνευματικὸς αὐτῆς ἀρχηγούς, δὲν ἐπιτρέπει κἄν τὴν ἀνάδειξιν τοπο-

τηρητῶν αὐτῶν. Καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀπαισίους μνήμης χρόνους τοῦ παρελθόντος, καθ' οὓς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἦτο ἐγκατελειμμένη εἰς τὸν ἔλεον ἀγρίου κατακτητοῦ, οὐδέποτε ἀπετολμήθη τὸ τοιοῦτον νομίζει δὲ ἡ Πύλη ὅτι εἶνε ἐπιτετραμμένον αὐτῇ νὰ προβῇ εἰς τοιοῦτον διωγμὸν κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας νῦν, ὅτε αὕτη διατελεῖ ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ προστασίαν διεθνικῶν συνθηκῶν, εἰς ἃς κατ' ἔξοχὴν ἡ Τουρκία ὀφείλει τὴν παράτασιν τοῦ κράτους αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ; Το ἄρθρο συνοψίζει τα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας που αφοροῦν κατηγορίες σε βάρος ἀρχιερέων ἐκ μέρους των οθωμανικῶν ἀρχῶν: Ἡ Πύλη γινώσκει κάλλιστα ὅτι ἐν τῶν κυριωτάτων προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶνε τὸ ἀναγραφόμενον ἐν τοῖς βερατίοις, καθ' ὃ «οὐδεμία αἴτησις πασᾶ, καδῆ ἢ ναίπη, σκοπὸν ἔχουσα κατηγορίαν κατὰ Μητροπολίτου, ἢ τὴν παῦσιν καὶ ἔξορίαν αὐτοῦ, γίνεται δεκτὴ, ἐὰν μὴ πρότερον ἐξακριβωθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου καὶ ἐὰν τυχὸν δι' οἰουδήποτε τρόπου ἐπιτευχθῇ ἢ ἔκδοσις φερμανίου, μὴ προηγηθῶν ἐσφραγισμένῳ ἀναφορῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, τὰ τοιαῦτα φερμάνια οἰανδήποτε ἡμερομηνίαν ἂν φέρωσι λογισθῆσονται πάντα ἄκυρα καὶ μὴ γινόμενα»⁴⁸. Ἡ «Ἐφημερίς» συνέστησε στον Πατριάρχη ἀκόμη καὶ τὴν υποβολὴν παραίτησός του ὡς ἐνδειξη διαμαρτυρίας κατὰ τῆς τοιαύτης ἀθετήσεως τοῦ κυριωτάτου τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ἧς διακυβεύεται αὐτῇ ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς.

Ἡ ἀρθρογραφία στον ἀθηναϊκὸ τύπο, γιὰ τὸ ζήτημα που προέκυψε με τοὺς δύο μητροπολίτες τῆς Μακεδονίας, συνεχίζεται με μακροσκελῆ ἄρθρα, πολλές φορὲς καὶ με ἐπαναλαμβανόμενα ἐπιχειρήματα. Ενδιαφέρον ἔχει ὅτι τὸ ζήτημα χαρακτηρίζεται ὡς διωγμὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ σαφῶς συνδέεται με τὸ προνομιακὸ καθεστῶς του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Ἀπέναντι τοῦ διωγμοῦ, ὃν οὕτως ἀνέλαβεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, βεβαίως δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἡσυχὸς καὶ ἀπαθὴς οὔτε ἡ Κυβέρνησις, οὔτε ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κυβέρνησις ἡμῶν μεθ' ὅλην τὴν ἀγαθὴν θέλησιν, ἦν καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις ἐπεδείξατο μέχρι τοῦτο, ὑποθάλλουσα φιλικὰς πρὸς τὴν γείτονα ἡμῶν Δύναμιν σχέσεις ὀφείλει νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι εἶναι Κυβέρνησις ὀρθοδόξου Κράτους, ὅπερ οὐδέποτε δύναται νὰ παρίδῃ τὴν ὀμόδοξον αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἐκτιθεμένην εἰς φανερόν διωγμὸν. Δύναται δὲ ἡ Κυβέρνησις ἡμῶν νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας ἐν Τουρκίᾳ, οὐχὶ ἐπεμβαίνουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐδὲ ὑπομνήσκουσα τὴν Πύλην τὰ καθήκοντα αὐτῆς. Ἡ Πύλη γινώσκει κάλλιστα ὅτι ἐν τῶν κυριωτάτων προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶνε τὸ ἀναγραφόμενον ἐν τοῖς βερατίοις, καθ' ὃ

48. «Ἡ Ἐκκλησία διωκομένη ἐν Τουρκίᾳ», *Ἐφημερίς* 93 (Ἀθήνησι, Σάββ. 2.4.1888) 1.

«οὐδεμία αἴτησις πασά, καθὴ ἢ ναίπι, σκοπὸν ἔχουσα κατηγορίαν κατὰ Μητροπολίτου, ἢ τὴν παῦσιν καὶ ἐξορίαν αὐτοῦ, γίνεται δεκτὴ, ἐὰν μὴ πρότερον ἐξακριβωθῆ καὶ ἐπιβεβαιωθῆ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου καὶ ἐὰν τυχὸν δι' οἰουδήποτε τρόπου ἐπιτευχθῆ ἢ ἔκδοσις φιομανίου, μὴ προηγηθῆσαν ἐσφραγισμένων ἀναφορῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, τὰ τοιαῦτα φιομάνια οἰανδήποτε ἡμερομηνίαν ἂν φέρωσι λογισθήσονται πάντα ἄκυρα καὶ μὴ γινόμενα». Τὸ προνόμιον τοῦτο, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβαιώθησαν ὑφ' ὄλων τῶν μεταρρυθμιστικῶν νόμων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καθιερώθησαν ἐν τοῖς ἐθνικῆς κανονισμοῖς, οἵτινες, ἐπικυρωθέντες ἐπ' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἐδημοσιεύθησαν ὡς νόμοι τοῦ Κράτους ἐν τῇ ἐπισήμῳ συλλογῇ τοῦ Δεστούρ⁴⁹, καὶ τέλος προσηπεβεβαιώθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ συντάγματος, ὅπερ ὁ νῦν Σουλτάνος ἀπένευμε πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτοῦ. Ταῦτα πάντα γινώσκει κάλλιστα ἡ Πύλη, θὰ ἦτο δὲ καθαρὰ ματαιοπονία νὰ ἐπανάγῃ αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην τῶν νῦν κρατούντων παρὰ τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Το δημοσίευμα προχωρεῖ σε υποδείξεις περὶ τοῦ πρακτέου ἐκ μέρους τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης, ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας, επικαλούμενη καὶ τις διεθνεῖς συνθήκες: Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ, ὡς φαίνεται, παρέδωκεν εἰς λήθην ἡ Πύλη καὶ ὅπερ ὀφείλει νὰ ὑπομνήσῃ αὐτὴν ἀρμοδίως ἢ ἡμετέρα Κυβέρνησις, εἶνε ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῆς καταπατούμενα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσιν ἐπικυρωθῆ καὶ ὑπὸ διεθνῶν συνθηκῶν, οἷαι ἢ τῶν Παρισίων καὶ ἰδίᾳ ἢ τοῦ Βερολίνου. Πρέπει νὰ μάθῃ ἐπὶ τέλους ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ὅτι, ἐὰν δύναται αὕτη ν' ἀθετῆ καὶ ὡς ἔτυχε τὰ βεράτια, τοὺς νόμους καὶ τὰ συντάγματα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, δὲν εἶναι ὅμως ἐπιτετραμμένον αὐτῇ νὰ παραβαίῃ ἀτιμωρητὴ καὶ τὰς διεθνεῖς συνθήκας, ὧν τὴν ἀκριβῆ τήρησιν ἡγγυήθησαν πᾶσαι αἱ συνυπογράψασαι αὐτὰς μεγάλαι δυνάμεις. Πρὸς τὰς δ' ἔχει καθήκον νῦν ν' ἀποταθῆ ἢ ἡμετέρα Κυβέρνησις, ἐκθέτουσα τὰ συμβαίνοντα ἐν Τουρκίᾳ καὶ καταγγέλλουσα τὰς ὑπὸ τῆς γείτονος Δυνάμεως ἀπολιμωμένας ἀθετήσεις τῶν διεθνῶν συνθηκῶν. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις, αἱ συνυπογράψασαι τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος συνθήκας, θὰ ἐννοήσωσι βεβαίως τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην, τὴν ἐπιβάλλουσαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος τὸ τοιοῦτο διάβημα, θὰ φροντίσωσι δὲ νὰ ἐπαναγῶσι τὴν Πύλην εἰς τὸ καθήκον αὐτῆς. Ἄν μὴ πράξωσι τοῦτο, ἂν παρίδωσι τὸ ἔργον αὐτῶν, δι' οὗ ἠθέλησαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἰρήνην, οὕτως ἀσυστόλως ἀνατρεπόμενον ὑπὸ τῆς γείτονος

49. Για τον οθωμανικό Κώδικα Δημοσίων Δικαίων γνωστό ως *Düstur* (*Destur* ή *Doustour*) βλ. σχετικά στο J. Strauss, «A Constitution for a Multilingual Empire: Translations of the Kanun-ı Esasi and Other Official Texts into Minority Languages», In Herzog, Christoph; Malek Sharif (eds.), *The First Ottoman Experiment in Democracy*, Würzburg 2010.

ἡμῶν Δυνάμεως, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς βεβαίως δὲν θὰ ἐφησυχάσῃ. Θὰ ἀναγκασθῆ νὰ ἐπιτελέσῃ μόνος τὸ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐναπολειπόμενον αὐτῷ καθῆκον ὑπὲρ τῆς διωκομένης αὐτοῦ Ἐκκλησίας, προθύμως ἀναλαμβάνων τὸν περὶ τῶν ἱερωτάτων καὶ τιμαλφεστάτων ἀγῶνα⁵⁰.

Το γεγονός της παύσης του μητροπολίτη Σερρών, με πρωτοβουλία της οθωμανικής κυβέρνησης και όχι της Εκκλησίας, κυριαρχεί στην ειδησεογραφία των Αθηνών, τόσο για το αιφνίδιο του γεγονότος όσο και για τις συνέπειές του σε σχέση με τα δικαιώματα της Εκκλησίας: Ἀπροσδόκητος ὅλως ἐνέσκηψεν εἰς τὴν πόλιν μας ἡ περὶ παύσεως τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν εἶδησις, ἡ ἀναγραφομένη ὑπὸ τῶν χθὲς ἀφικομένων ἐνταῦθα ἐφημερίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περίεργον φαίνεται ἡμῖν, ὅτι οὐδεμίαν τηλεγραφικὴν εἶδησιν εἴχομεν πρότερον περὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου γεγονότος, ὅπερ θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐν Τουρκίᾳ. Ἄν σήμερον ἐπαύθη ὑπὸ τῆς Πύλης αὐθαιρέτως ὁ μητροπολίτης Σερρῶν, αὐριον δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν τύχην καὶ ἄλλοι συνάδελφοί του, καὶ αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, οὕτω δὲ νὰ εὗρεθῆ μίαν ἡμέραν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐν Τουρκίᾳ ἄνευ ποιμεναρχῶν, ἄνευ κέντρων συνεκτικῶν. Τοιοῦτον καταχθόνιον διωγμὸν οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ὑπέστη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐντεῦθεν ἐννοεῖ ἕκαστος τὴν ἐκπληξίν, εἰς ἣν ἀνέλαβε πάντας ἡ εἶδησις περὶ παύσεως τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν. Το ἴδιο ἄρθρο πληροφορεῖ ταυτόχρονα το ἀναγνωστικὸ κοινὸ και για τον χαρακτήρα του μητροπολίτη Σερρών: Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Μητροπολίτης, ὀνόματι Λουκάς Πετρίδης, εἶνε εἰς τῶν διαπρεπεστάτων κληρικῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, διακρινόμενος ἴδια ἐπὶ συνέσει καὶ μετριοπαθείᾳ καὶ οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐλθῶν εἰς σύγκρουσιν, καθ' ἧς ἔχομεν πληροφορίας, πρὸς τὰς ἐν Σέρραις ἐπιτοπίους ἀρχάς.

Ἐνα ἀκόμη δημοσίευμα επιχειρεῖ νὰ διερευνήσῃ τα αἰτία της παύσης του μητροπολίτη Σερρών την οποία αποδίδει σε ἀντίδραση των οθωμανικῶν ἀρχῶν για εθνική δράση του Λουκά Πετρίδη κατὰ την ἀρχιερατεία του στις Σέρρες: Πόθεν ὅμως προήλθεν ἡ παῦσις αὐτοῦ; Τὸ πρᾶγμα καταντᾶ τῇ ἀληθείᾳ ἀπίστευτον, καὶ ὅμως, ὡς ἀξιόπιστος φίλος, γινώσκων ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς τὰ διατρέξαντα, διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, παραίτια τῆς τοιαύτης καταφορᾶς τῆς Πύλης κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν ὑπῆρξαν ἀθῶα τινὰ ἄρθρα περὶ Μακεδονίας, δημοσιευθέντα πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐνταῦθα καὶ μεταφρασθέντα τουρκιστὶ ἐν περιλήψει, ὅπως λάβῃ γνώσιν αὐτῶν ὁ Σουλτάνος. Ἐν τοῖς ἄρθροις ἐκεῖνοις ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν ὡς τύπου Ἑλλήνου Ἱεράρχου. Ἡ φράσις αὕτη ἤρκεσε νὰ κινήσῃ τὴν μῆνιν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς

50. «Ἡ Ἐκκλησία διωκομένη ἐν Τουρκίᾳ», *Εφημερίς* 93 (Αθήνησι, Σάββ. 2.4.1888) 1.

ιεράρχου και να στοιχίσω εις αὐτὸν τὴν παῦσιν του. Τὰ Πατριαρχεῖα, ἅμα λαβόντα γνῶσιν τοῦ διαβήματος τούτου τῆς Πύλης, μετεκαλέσαντο τηλεγραφικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν παυθέντα Μητροπολίτην, συνεκάλεσαν δὲ εἰς συνεδρίαν τὰ δύο Σώματα, ἧτις ἐμελλε νὰ γείνη χθὲς και ν' ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ πρακτέου. Ενδιαφέρον ἔχει ἡ υπόδειξις πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην νὰ παραιτηθεῖ προκειμένου νὰ διασφαλιστοῦν τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας και νὰ ἀποφευχθεῖ ἕνας ἐπαπειλούμενος διωγμός: *Νομίζομεν ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔχει καθήκον, ἐρειδόμενος εἰς τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ἐπικυρωθέντα ὑπὸ τοσοῦτων νόμων και ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, πρὸς δὲ και εἰς τὸ πρὸ μικροῦ ἀπονεμηθέν εἰς αὐτὸν ἐν πολυτελεῖ θήκῃ βεράτιον, νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῆς παύσεως τοῦ Μητροπολίτου Σερρών. Ἄν μὴ εἰσακουσθῇ, ὀφείλει ὁ Πατριάρχης νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του, διαμαρτυρούμενος κατὰ τῆς τοιαύτης ἀθετήσεως τοῦ κυριωτάτου τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ἧς διακυβεύεται αὐτὴ ἢ ὑπαρξίς ταύτης. Θὰ ἐπέλθῃ οὕτω ρῆξις τῶν σχέσεων τῶν Πατριαρχείων πρὸς τὴν Πύλιν, ἐξ ἧς πιθανὸν αὕτη νὰ συνετισθῇ και ν' ἀναστείλῃ τὸν ἀρξάμενον διωγμὸν κατὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, αὕτη δὲ δὲν εὐρέθῃ βεβαίως εἰς χεῖρονα θέσιν ἐκεῖνης, ἐν ἧ διατελεῖ νῦν, μεθ' ὕλας τὰς ἀγαθὰς αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὴν Πύλιν...⁵¹.*

Ὡστόσο, για τὸν χαρακτήρα τοῦ μητροπολίτη Λουκά και τὴ δράσις τοῦ ὑπάρχει και ἡ ἀντίθετη γνώμη. Τὴν ἀποψη ὅτι, λόγω τῆς πολιτείας και τοῦ χαρακτήρα του, ὁ μητροπολίτης δὲν ἦταν ἀρεστός, ὄχι μόνο στὴν ὀθωμανικὴ διοίκηση, ἀλλὰ και στὸς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας τοῦ ὑποστηρίζει και ὁ Καλοσύτης: *Κατὰ νεωτέρας πληροφορίας τὸ τουρκικὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργεῖον ἀνεγνώρισε τὸν ἐπίτροπον τοῦ Μητροπολίτου Σερρών κ. Ἀρχύτα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίτροπος οὗτος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου και ὅμως ἀνεγνώρισθη, δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τούτου ὅτι ἡ Πύλη ἀνεγνώρισε κάπως τὸ κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών ἄδικον και παράνομον διάβημα. Ἐξ ἄλλου φαίνεται ὅτι οἱ λόγοι δι' οὓς οἱ ἐν τῷ Γελδίξ προέβησαν εἰς τοῦτο δὲν ἦσαν οἱ μέχρι τοῦδε ἀναφερθέντες καθ' ὅσον και ὁ κ. Καλοσύτης δι' ἐπιστολῆς του πρὸς ἡμᾶς ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν τῇ περὶ Μακεδονίας πραγματεία του δὲν κάμνει ἰδιαιτέρον ἐγκωμιαστικὸν λόγον περὶ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών. Οἱ λόγοι εἶνε κατὰ πιθανότητα ἄλλοι.⁵²*

Ἡ παύσις τοῦ μητροπολίτη Σερρών δημιουργεῖ προβληματισμὸ για τὸ μέλλον τῶν ἐλληνοθωμανικῶν σχέσεων οἱ οἱοῖς, κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀμοιβαία προσέγγισις ἡ οἱοῖς ἐκφραζόταν και

51. «Ἡ παύσις τοῦ Μητροπολίτου Σερρών», *Ἐφημερίς* 93 (Πέμπτη 2.4.1888) 2

52. «Μητροπολίτης Σερρών», *Ἀκρόπολις* 2119 (Τρίτη 5.4.1888) 3

με ανταλλαγή τιμητικών διακρίσεων (παρασήμων) μεταξύ των αρχηγών των δύο κρατών. Ο συντάκτης του σχετικού άρθρου θεωρεί ότι μάλλον η παύση οφείλεται σε προβοκάτσια και καταγγέλλει τη ρουμουνική προπαγάνδα γι' αυτό: *Ὁ ἐν Μακεδονία ἐξακολουθῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου διωγμός, μὴ σταματήσας μηδὲ πρὸς τῶν προνομίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὡς χθὲς ἐγράφομεν ἀναγγέλοντες τὴν παῦσιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών, συστηματικῶς καὶ καθολικῶς διενεργούμενος ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, εἰς δεινὴν ἀπορίαν καὶ ἔκπληξιν ἐμβάλλει τὴν κοινὴν ἐνταῦθα γνώμην, δικαιουμένη νὰ ἐρωτᾷ ποιοῦ εἴδους σχέσεις συνδέουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν, καὶ ἂν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν παρασήμων γίνεται πράγματι πρὸς ἀπόδειξιν ἀμοιβαίας φιλίας ἢ πρὸς κόλαφον τῆς ἀμειλίκτου ἔχθρας τῶν Τούρκων. Ἐνῶ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἀνταλλάσσονται ἐπισήμως φιλικώτατα αἰσθήματα, γινώσκωμεν ἐξ ἀσφαλεστάτης πηγῆς, ὅτι ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Γιλδῆ-πασᾶ κρατεῖ μεγάλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων δυσπιστία, γεννηθεῖσα καὶ τρεφομένη ὑπὸ ἐπαισχύντων συκοφαντιῶν καὶ δόλων κοινῶν ἐχθρῶν καὶ ἐξ ἡμῶν καὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι φοβούμενοι τὴν προσέγγισιν καὶ τὸν στενότερον σύνδεσμον τῶν δύο γειτόνων λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν τὰ πάντα μηχανῶνται, ὅπως ἐμποδίσωσι τοῦτα, ὅπερ καταστρέφει ἄρδην τοὺς ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἰδιοτελεῖς αὐτῶν σκοπούς. Πόσον δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὴν Τουρκίαν ἢ εἰλικρινῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων σύμπραξις, ἀποδεικνύονται αἱ καταχθόνιαι ἐνέργειαι πάντων τῶν στοιχείων, τῶν ἐχόντων ἐδαφικὰς ἀξιώσεις ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου. Ἄμα ὡς ἐπιστεῦθη ἐκ καταδήλων στοιχείων, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐπέισθη, ὅτι ἡ πολλάκις καὶ κατ' ἐπανάληψιν προτεινομένη ὑφ' ἡμῶν φιλία καὶ σύμπραξις εἰλικρινῶς προσφέρεται πρὸς τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, καὶ ἤρχισαν ἀληθῶς στενότερον νὰ συνδέονται τὰ δύο κράτη, πάντες οἱ ἐπιβουλευθέντες τὸ ἐν Τουρκίᾳ καθεστῶς καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, πᾶσαι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδαι οἱ ὑποσκάπτωσαι ἀδιαλείπτως τὸ Ὄθωμανικὸν Κράτος συντέειναν τὰς ἐνεργείας τῶν ὅπως διαρρήξωσι τὴν ἐγκάρδιαν συνεννόησιν καὶ ἐνσπείρωσι τὴν δυσπιστίαν⁵³.*

Ἡ υπόθεση της παύσης του μητροπολίτη Λουκά και των διαβημάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Υψηλή Πύλη, δεν έφεραν κάποιο αποτέλεσμα προκαλώντας την αντίδραση του Πατριαρχείου. Η μονομερής ενέργεια της οθωμανικής κυβέρνησης να αποφασίσει την απομάκρυνση του μητροπολίτη Σερρών, χωρίς την ενημέρωση και κυρίως την έγκριση του Πατριαρχείου συνέχιζε να προκαλεί, όπως ήταν φυσικό, την υποψία παραβίασης και ανατροπής των προνομίων της Εκκλησίας: *Τὸ ζήτημα τῆς παύσεως τοῦ Μητροπολίτου Σερρών κ. Λουκά*

53. «Ἑλλάς και Τουρκία», *Εφημερίς* 94 (Αθήνησι, Κυριακή 3.4.1888) 1.

Πετρίδου δὲν φαίνεται νὰ ἐποίησε μέχρι τοῦδε σπουδαῖόν τι βῆμα πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ἡ Πύλη ἄχρι ὥρας δὲν προέβη εἰς καμμίαν ἀπόφασιν, οὔτε ἀπήντησε πρὸς τὰ διαβήματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐνεκα τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων λέγεται, ὅτι ὁ Πατριάρχης Διονύσιος ὁ Ε΄ ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ ὅπως παραιτηθῆ τοῦ θρόνου ἐν ἧ περιπτώσει ἢ Πύλη ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ τηροῦσα τὴν αὐτὴν πάντοτε στάσιν ἀπέναντι τοιοῦτου ζωτικωτάτου ζητήματος, θίγοντος εἰς τὰ καίρια τὰς προαιωνίους προνομίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Μένει νὰ ἴδωμεν, ὅποیان πολιτικὴν θέλει ἀκολουθήσῃ ἢ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς ταύτης στάσεως τοῦ Πατριαρχείου⁵⁴.

Με τίτλο «Μία ἀπάντησις του κ. Τρικούπη», σταλμένη στις 25 Απριλίου του 1888, ἡ εφημερίδα «Ἀκρόπολις» κάνει ἀναφορὰ στις τελευταῖες ἐξελιξίεις των σχέσεων μεταξύ Ἑλλάδας καὶ Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας που ἀπασχόλησαν μάλιστα καὶ τις Μεγάλες Δυνάμεις. Τα ζητήματα των μητροπολιτῶν Καστορίας καὶ Σερρών γίνονται ἐτσι ἀντικείμενο των ἐλληνοθωμανικῶν σχέσεων. Κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ Τρικούπη τα προκύψαντα ζητήματα οφείλονταν σε ἀστοχες κινήσεις τῆς ὀθωμανικῆς κυβέρνησις: ... Ἡ ἀφορμὴ ἦν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ Πύλη, δὲν ἦτο ἐκ τῶν τυχαίων, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἀφεθῆ ἀπαρατήρητος ὑπὸ κυβερνήσεως, αἰσθανομένης τὸ ὕψιστον καθήκον, τὸ ὁποῖον ἔχει πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξιοπρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τὸ τουρκικὸν σκῆπτρον ὁμοφύλους, καὶ ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ συνοφρωθῶσιν πάλιν οἱ εὐρωπαῖοι διπλωμάται καὶ θεωρήσωσιν ἐπικειμένην τὴν ἔκρηξιν σοβαρῶν ταραχῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ συρθῆ ὡς κοινὸς κακοῦργος ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου τῶν Βιτωλίων ὁ μητροπολίτης Καστορίας, ὅστις ἀπέφυγε τὴν τοιαύτην προσβολὴν μόνον καὶ μόνον διότι δι' ἐπίδεξιῶν ὀδηγιῶν ἠδυνήθη ἐγκαίρως νὰ καταλίπη τὴν ἔδραν του καὶ τραπῆ τὴν εἰς Φανάριον ἄγουσαν. Μετ' ὀλίγον ὁ μητροπολίτης Σερρῶν ἐπαύθη παρανομιώτατα ὡς ὁ ἀπλούστερος κιατίπης τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, ἀμφότερα δὲ τὰ πραξικοπήματα ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξωλίσθησεν ὁ Σουλτάνος εἰς συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς παρέχων πίστιν, καὶ τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του ὁμοφύλους πληθυσμοὺς συνετάρραξαν καὶ παρώργισαν, καὶ τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν δὲν ἠδύναντο νὰ εὐρωσι ἀπαθῆ⁵⁵.

Ἡ πρόθεσις τοῦ πατριάρχου Διονυσίου νὰ ἐρθεῖ σε διάλογο καὶ συμφωνία με τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησις γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος τον ὀδήγησε στον Μ. Βεζύρη προκειμένου νὰ συζητήσῃ μαζί του το θέμα: Μετὰ μακρᾶς συνεντεύξεως, ἃς ἔσχεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης πρὸς τὸν Μ. Βεζύρη καὶ νῦν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης ὅστις προῖστα-

54. «Το ζήτημα του Μητροπολίτου Σερρών», *Ἀκρόπολις* 2133 (Τρίτη 19.4.1888) 2.

55. «Μία ἀπάντησις του κ. Τρικούπη», *Ἀκρόπολις* 2139 (Τρίτη 26.4.1888) 1.

ται ἐν Τουρκία, ὡς γνωστόν, καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων, κατῴρ-
 θωσε, καθ' ἃς ἔχομεν ἰδιαίτερας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πληροφορίας,
 νὰ διαταχθῇ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών ἀναδει-
 χθέντα, τοποτηρητοῦ αὐτοῦ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν. Ο Πατριάρχης
 καλοῦνταν ἀπὸ το σχετικό δημοσίευμα νὰ απαιτήσῃ τὴν πλήρη εφαρ-
 μογή τῶν ἀναγνωρισμένων, με διεθνείς πλέον Συνθήκες, τῆς ἐλεύθε-
 ρης λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ
 Πατριαρχείου: Ἡ Α. Θ. Παναγιότης δὲν θ' ἄρκεσθῇ εἰς μόνην τὴν ἀνα-
 γνώρισιν τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ ἁγ. Σερρών. Κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφο-
 ρίας ἡμῶν, θ' ἀπευθύνῃ μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τὴν Πύλιν θὰ ζητήσῃ δὲ
 καὶ ἀκρόασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ ἂν ἐκεῖνῳ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἀφορ-
 μὴν λαμβάνων ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Μητρο-
 πολίτου Σερρών, θὰ ἐκθέσῃ τὴν δεινὴν θέσιν, εἰς ἣν περιέρχεται ἡ Ἐκ-
 κλησία, ἀδυνατοῦσα πλέον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν αὐτῆς κατὰ
 τὴν γενομένην ἀπὸ τινὸς ἀθέτησις τῶν προνομίων, τῶν ἀνέκαθεν χορη-
 γηθέντων εἰς αὐτὴν καὶ ἐξασφαλιζόντων αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς, θὰ ζη-
 τήσῃ δὲ νὰ περιβληθῶσι ταῦτα διὰ τοιούτων ἐγγυήσεων ὥστε νὰ μὴν τί-
 θεται ἐφεξῆς ἐν ἀμφιβόλῳ ἢ τήρησις αὐτῶν. Ο ἀρθρογράφος θεωρεῖ ὅτι
 ἡ αιτιολόγησις τῶν «παράνομων» ἐνεργειῶν τῆς οθωμανικῆς διοικήσεως
 στὴν τυχόν ἀντικαθεστωτικὴ δράσις ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι
 προβληματικὴ καὶ ἐγκυμονεῖ κινδύνους ὅταν ἡ ἐξέτασις ἀναλόγων ζητη-
 μάτων δὲν γίνεται ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία: Ἡ Πύλη ὡς λόγον παύσεως
 τοῦ Μητροπολίτου Σερρών προέβαλεν εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν συνήθη
 καὶ τετριμμένην πράξιν καταστάντα παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὅσάκις προ-
 βαίνωσιν εἰς παραπλησίας ἀθαιρεσίας, ὅτι δηλαδὴ ὁ παυθεὶς ἐφωράθη
 ἐνεργῶν κατὰ τῶν καθεστώτων. Τὸν αὐτὸν λόγον, ὡς γνωστόν, πρέβαλε
 πρὸ τινὸς ἢ Πύλη καὶ κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Καστορίας. Ἀναμένομεν
 μετ' ἀγωνίας τὰ νέα διαβήματα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἅτινα ὑποδη-
 λώσαμε ἀνωτέρω ὅπως ἴδωμεν ἐὰν τῷ ὄντι αὕτη ἐννοεῖ τὴν σοβαρότη-
 τα τοῦ ζητήματος, σκέπτεται δὲ ν' ἀνταπεξέλθῃ προσηκόντως εἰς τὸν
 ἐξ αὐτοῦ ἐπαπειλούμενον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κίνδυνον. Ὁμολογοῦμεν
 ὁμῶς ὅτι τὴν μέχρι τοῦδε στάσιν αὐτῆς εὐρίσκομεν ὑπὲρ τὸ δέον ἐνδο-
 τικὴν. Κατὰ τὸ οἰκείον προνόμιον τῆς ἐν Τουρκία Ἐκκλησίας ἡμῶν,
 μόνος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου εἶνε
 ἀρμόδιος νὰ ἐξετάσῃ πάσαν κατηγορίαν ἐπὶ ἐγκλήματος ἐγειρομένην
 κατὰ Μητροπολίτου, ὅταν δ' εὔρη τοῦτον ἔνοχον, καταδικάζει αὐτὸν
 καὶ ἀναφέρει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Πύλιν. Πῶς ὁμῶς ἐπὶ τῆς ὑποθέσε-
 ως τοῦ ἁγ. Καστορίας δὲν ἐνέμεινεν ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐν τῷ προνομίῳ
 τούτῳ; Γινώσκομεν ὅτι ἡ Πύλη ἀπήτησε νὰ προσέλθῃ ὁ περὶ οὐ λόγος
 Μητροπολίτης εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἅμ' ἀφικόμενος εἰς
 Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐξετασθῇ περὶ τῆς ἀποδιδιμένης αὐτῷ κατη-

γορίας. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα ἀπέκρουσαν τότε κατ' ἀρχὴν τὴν τοιαύτην ὄξυνσιν τῆς Πύλης· οὐδὲν ἦττον ὅμως ἰδιαίτερος ἐδόθη ἢ συμβουλή εἰς τὸν κατηγορούμενον, ἵνα προσέλθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον καὶ παράσχῃ δῆθεν ἐξηγήσεις περὶ ὧν κατηγορεῖτο. Καὶ δὲν ἠρκέσθησαν εἰς μόνην ταύτην τὴν ὑπαναχώρησιν οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. Σιωπηλῶς συγκατετέθησαν καὶ εἰς τὴν μὴ ἐπάνοδον τοῦ ἀγ. Καστορίας εἰς τὴν Μητροπόλιν αὐτοῦ, ὑπεσχέθησαν δέ, καθ' ὃ γινώσκωμεν ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς, νὰ μεταθέσωσιν αὐτὸν ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ εἰς ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἑπαλξιν. Ἡ Πύλη ἐθαρρυνθεῖσα ἐκ τῆς πρώτης ταύτης παραδειγματικῆς ὑποχωρήσεως τῶν Πατριαρχείων προέβη νῦν ἀμέσως εἰς τὴν παῦσιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών, ἀπροκαλύπτως πλέον καταπατοῦσα καὶ ἄρδην ἀνατρέπουσα ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων προνομίων τῆς Ἐκκλησίας. Οὐ συντάκτης τοῦ ἀρθροῦ προβαίνει σε μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐρωτήματα πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο, θεωρώντας τις μέχρι τότε κινήσεις του ἀνεπιτυχεῖς καὶ ἐνδοτικές καὶ υποδεικνύοντας καὶ πάλι τὸ πρακτέον: Διατὶ δὲ εἰς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις δὲν ἀντέταξεν τουλάχιστον πρὸς τὸ νέον τοῦτο τόλμημα τῆς Πύλης πάραυτα τὴν πρέπουσαν ἀντίστασιν; Τις ἀνάγκη ἐπέβαλε τὴν ἄμεσον μετάκλησιν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών; Δὲν εἶναι ἄραγε οὗτο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ὑποχώρησιν; Τὴν ἀναγνώρησιν τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ ἀγ. Σερρών ἡμεῖς τουλάχιστον δὲν θεωροῦμεν μέγα κατόρθωμα. Τὸ πρῶτον καὶ κύριον, ὅπερ εἶχον νὰ πράξωσι οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἅμα μαθόντες τὴν ἀυθαίρετον καὶ παράνομον παῦσιν τοῦ Μητροπολίτου Σερρών ὑπὸ τῆς Πύλης, ἦνε νὰ ἐπιμείνωσι ἀνεנדότως εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, τοῦτον δ' ἐπιτευχθέντος νὰ ζητήσωσι νὰ μάθωσι τὴν κατηγορίαν, τὴν ἐναχθεῖσα κατὰ τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου, καὶ νὰ προβῶσιν εἴτα εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτης καὶ εἰς τὴν λοιπὴν νόμιμον ἐνέργειαν. Ἐὰν ἡ Πύλη ἠρνεῖτο ν' ἀνακαλέσῃ τὴν παῦσιν, ὄφειλεν τοῦτο ἀκριβῶς ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν σύνταξιν ὑπομνημάτων καὶ ἐν ἀνάγκῃ διαμαρτυρήσεων, ἀντεπεξερχομένην ἐγκαίρως πρὸς τὸν ἀναφανέντα κίνδυνον καὶ εἰς οὐδεμίαν ὑποχώρησιν προβαίνοντες ἀπέναντι τούτων. Δυστυχῶς ὅμως ἐγένετο ἤδη τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ταύτην, νῦν δὲ δὲν ὑπολοίπεται ἡμῖν ἀλλὰ ἢ νὰ εὐχρηθῶμεν ὅπως μὴ ἐπακολουθήσωσιν εἰς αὐτὰ καὶ ἄλλα. Εὐχόμεθα προσέτι ἢ πρώτη ταύτη ὑποχώρησις, νὰ μὴν ἐπηρεάσῃ τὸ ὅλον ζήτημα, εἰ οἱ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ν' ἀποδείξωσιν ἔστω καὶ νῦν τὴν ἀναγκαίαν εὐστάθειαν προβαίνοντες εἰς τὰ διαβήματα ἐκείνα τουλάχιστον, ἅτινα ἐν ἀρχῇ ἀνηγγείλαμεν ὡς ἐπικείμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ δὲν ἀγνοοῦμεν μὲν ὅτι ἡ Μ. Ἐκκλησία θὰ ἀναλάβῃ οὕτω μέγαν καὶ ἅγιον ἀγῶνα· ἀλλὰ δὲν πρέπει τὸ παράπαν νὰ δειλιάσῃ πρὸ αὐτοῦ. Ἀπέναντι τοῦ ἄγους τῆς Πύλης ἔχῃ ν' ἀντιτάξῃ αὕτη τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς, ὅπερ οὐ ἐνδιαφέρονται ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων καὶ ἀπέναντι τοῦ ὁ-

ποίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωσι, μέχρι τέλους ἀπαθεῖς καὶ οἱ χριστιανικαὶ Μεγάλαι Δυνάμεις⁵⁶.

Ο τύπος της Αθήνας συνεχίζει να παρακολουθεί με ενδιαφέρον το ζήτημα της παύσης από την οθωμανική κυβέρνηση των μητροπολιτών Σερρών και Καστορίας και την ανάκληση των διοριστηρίων τους (βερατιών). Ο αρθρογράφος ενημερώνει για τυχόν απαγόρευση οποιασδήποτε αναφοράς στο θέμα στον τύπο της Κωνσταντινούπολης, από τον οποίο εξάλλου οι αθηναϊκές εφημερίδες ενημερώνονταν σχετικά: *Οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν τὰ χθὲς ἀφικόμενα βυζαντιὰ φύλλα. Δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ τοῦτο τεκμήριον αἰσίας λύσεως ἢ τροπῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, ὅπερ συνετάρραξεν οὐ μόνον τὴν ἐν Τουρκία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπανταχοῦ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Καθ' ἃς ἔχομεν πληροφορίας, τὸ γραφεῖον τοῦ Τύπου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς εἰς τὰς ἐκεῖ ἐκδιδομένας ἐφημερίδας ἐπὶ ποινῇ παύσεως νὰ κάμωσι λόγον περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Ο ἀρθρογράφος υποψιάζεται πρόθεση συγκάλυψης για την αποφυγή αντιδράσεων: Οὕτως ἠθέλησαν νὰ συγκαλύψωσι τὴν μίαν δ' ἄλλης μείζονος ἀϋθαιρεσίας, μὴ ἐπιτρέποντες εἰς τὸν ἀδικούμενον νὰ ἐγείρῃ κἄν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δικαίου του. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶνε δυσάρεστος ἢ τοιαύτη διαγωγὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γραφείου τοῦ Τύπου, δὲν μᾶς ξενίζει οὐδὲ λυπεῖ τόσον ὅσον αἱ εἰδήσεις, ἃς ἔχομεν περὶ τῆς στάσεως τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐν τῷ ζωτικωτάτῳ ζητήματι ὅπερ ἀπασχολεῖ νῦν τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν καὶ οἵτινες ἐπιβεβαιώσι πως δυστυχῶς τοὺς φόβους, νῦν ἐξεδηλοῦμεν ἐν ἡγουμένῳ φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος. Το ἄρθρο δεν διστάζει για μια ακόμη φορά να υπαινιχθεί ενδοτικότητα εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου το οποίο καλεῖ να αντιδράσει, πιο έντονα και περισσότερο αποτελεσματικά, προκειμένου να αντιμετωπίσει κάθε σκέψη για θεσμικό περιορισμό του: Ὡς φαίνεται οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις δὲν ἔχουσι τὸ ψυχικὸν σθένος ν' ἀντιμετωπίσωσι τὸν κίνδυνον, τὸν ἐπαπειλούντα τὰ διαπεπιστευμένα αὐτοῖς συμφέροντα... ὀλεθρώτατα ἐπακόλουθα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος ἡμῶν. Ἄν ἐνδώτωσιν ἐν τῷ ζητήματι τῆς παύσεως τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν, ὅπως πρότερον ἐνέδωκαν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Μητροπολίτου Καστορίας ἐκ τοῦ ποιμνίου του, δὲν πρέπει πλέον νὰ κάμωσι λόγον περὶ προνομίων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ Μητροπολίται καὶ αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δὲν θὰ ὦσιν ἐφεξῆς λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἄπλοι ὑπάλληλοι Κυβερνήσεως καὶ ταύτης ἀλλόθρησκοι. Θὰ θελήσωσι λοιπὸν οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις νὰ δεῖξωσιν τοιαύτην ὀλιγοψυχίαν, ὥστε νὰ παραδώσουν ἐν λήγοντι αἰῶνι καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ προστασίαν διεθνῶν συνθηκῶν, καταπα-*

56. «Πατριαρχία και Πύλη», *Εφημερίς* 93 (Αθήνησι, Δευτέρα 4.4.1888) 1.

τούμενα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ὧν αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς ταύτης ἐξήρτηται καὶ προκάτοχοι αὐτῶν διέσωσαν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἐν καιροῖς χαλεποῖς, καθ' οὓς οὐδεμίαν ταύτην καὶ προστασίαν εἶχον⁵⁷.

Ἡ ὄξυνση των ελληνοτουρκικῶν σχέσεων συγκαιριακά συνέπιπτε, ὡπως προαναφέρθηκε, με την πρόθεση της ελληνικῆς κυβέρνησης για την τιμητικὴ ἀπόδοση του παρασήμου του Μεγαλόσταυρου του Σωτήρος στον Σουλτάνου σε ἀντίστοιχη ανταπόδοση προηγούμενος ἀπὸ τον Σουλτάνου του «Ἰμτιγιάζ» ἀλλὰ και ταραχές στην Κρήτη. Το ἀρθρο διαπιστώνει ὅτι ο Σουλτάνος ἐγκαίρως ἀντελήφθη ὅτι καμιά κατηγορία δεν ευσταθοῦσε: καὶ δὲν ἦταν δύσκολον νὰ νοήση ὅτι ὁ Μητροπολίτης Καστορίας καὶ ὁ ἄλλος τῶν Σερρῶν, ὡς καὶ ὁ πρόξενος Βιτωλίων, μερμινῶσιν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη καὶ οὐχὶ ἐπ' ἐσχάτων μόνον περὶ μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν ὑπηκόων του, τῶν δὲ γραμμῶν καὶ ἐπιστημῶν ὁ θεομύτατος προστάτης ὁ ἴδιος Σουλτάνος πολλάκις ἐφιλοτιμήθη νὰ φανῆ. Κατὰ τον ἀρθρογράφο ο Σουλτάνος ὀφείλε νὰ μὴ παρέχει καμιά πίστη σε ἀπατηλές, ὡπως χαρακτηρίζονται, ἐκθέσεις των πασάδων του και στις «δήθεν ειλικρινεῖς συμβουλές» των φίλων του ξένων διπλωματῶν προκειμένου νὰ πετύχει τον διακανονισμό, των μεταξύ των δύο κρατῶν, ἐκκρεμῶν ζητημάτων χάριν της εἰρήνης και του ἀμοιβαίου συμφέροντος⁵⁸: Πολὺ φοβούμεθα ὅτι τὸ ἐν Σέρραις προηγούμενον θὰ ἔχη ἐπακολουθήματα δυσάρεστα διὰ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν, καθιερούμενον οὕτω σιωπηλῶς. Εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου θὰ ἔχωσιν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἐπικρεμαμένην, ὡς ξίφος Δαμόκλειον, τὴν παῦσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀπ' εὐθείας. Φρονούμεν, ὅτι οἱ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ καλῶς θὰ ἐποιοῦν, ἐὰν ἐμελέτων κατὰ βάθος τὰς συνεπειὰς τῆς ὑποχωρήσεώς των.

Ἡ ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» τοποθετεῖται ὡστόσο στο ζήτημα διαφοροετικά. Θεωρεῖ ὅτι το ζήτημα του μητροπολίτη Σερρῶν μετατράπηκε σε ελληνοθωμανικό ζήτημα ἀπὸ τον Τρικούπη: Οὐδὲν ἄπορον λοιπόν, ἐὰν εἰς τὴν πρώτην ἐνθάρρουνσιν ξένης δυνάμεως, ὁ κ. Τρικούπης ἐγέννησε ζήτημα διὰ τὴν παῦσιν τοῦ ὀρθοδόξου Μητροπολίτου τῶν Σερρῶν, καὶ ἐὰν κακῶς ὑπεδέχθη τὰς παρατηρήσεις τῆς Πύλης περὶ τῆς λίαν θορυβῶδους πατριωτικῆς δραστηριότητος τοῦ ἐν Βιτωλίοις Ἕλληνοπροξένου...⁵⁹.

Το Σεπτέμβριο του 1888, σε ἐγγραφο του ελληνικοῦ προξενείου

57. «Το ἐν Τουρκία ἐκκλησιαστικόν ζήτημα», *Εφημερίς* 98 (Ἀθήνησι, Πέμπτη 7.4.1888) 1.

58. Τ., «Μία ἀπάντησις του κ. Τρικούπη», *Ἀκρόπολις* 2140 (Τρίτη 26.4.1888) 1.

59. «Το Ἀνατολικόν Ζήτημα», *Ἀκρόπολις* 2140 (Τρίτη 26.4.1888) 1. Πρόξενος Βιτωλίων ἦταν ὁ Ναπ. Μπέτσος, γνωστός για τις προβληματικῆς του σχέσεις με τους κατὰ τόπου ἀρχιερεῖς στη Μακεδονία.

Σερρών «περί των βουλγαρικών ενεργειών εις Άνω Βροντού», αναφέρεται ότι η Βουλγαρική Εξαρχία κατήγγειλε στο Οθωμανικό Υπουργείο Παιδείας τον μητροπολίτη Σερρών, γιατί με ενέργειες και με απαίτησή του κλείστηκαν τα δήθεν βουλγαρικά σχολεία που λειτουργούσαν στην κωμόπολη. Η καταγγελία έγινε αποδεκτή από την Υψηλή Πύλη δίνοντας έτσι το δικαίωμα στη Βουλγαρική Εξαρχία να αποστείλει διδασκάλους στην Άνω Βροντού⁶⁰.

Σε επιστολή τους προς τον πατριάρχη Διονύσιο, με ημερομηνία 23 Αυγούστου του 1888, η Δημογεροντία (τρεις υπογραφές) και τα μέλη της Γενικής Συνέλευσης της πόλης (εβδομήντα υπογραφές)⁶¹, επιχείρησαν να ενημερώσουν και από την πλευρά τους το Οικουμενικό Πατριαρχείο για τη θέση της πόλης και των προκρίτων της έναντι του μητροπολίτη Λουκά. Το πλήθος των υπογραφών⁶² δεικνύει την απογοήτευση των χριστιανών των Σερρών από την πολιτεία και διαποίμηση του μητροπολίτη τους και την πρόθεσή τους να αιτηθούν οι ίδιοι την απομάκρυνσή του: *Ἡ κατὰ Μάρτιον φθίνοντα τοῦ τρέχοντος ἔτους Ἀνωτέρα Κελεύση συμβάσα ἀπόλυσιν ἐντεῦθεν τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν κ. Λουκά, ἐτάραξεν, ὡς εἶκος, ἅπαν τὸ χριστεπώνυμον πλῆρωμα τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν· ἀλλ' ἐτάραξεν αὐτὸ μόνον διὰ τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐθρουλλήθη ὅτι προεκλήθη τὸ γεγονός. Ἄλλως τὴν ἐκ Σερρῶν ἀπομάκρυνσιν τῆς Α. Πανιερ. ἐπρόκειτο νὰ ζητήσῃ τὸ ποιμνιὸν του παρὰ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διότι ἀπὸ τῆς ἐλεύσεώς του ὁ Μητροπολίτης Λουκάς διὰ τὸν ἀπότομον, ἀγέρωχον καὶ αὐθαίρετον πρὸς τε τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν τρόπον του, διὰ τὴν πρὸς τὸ διαιρεῖν τοὺς χριστιανοὺς τάσιν του, διὰ τῶν πλεονεξιῶν του καὶ φιλαργυρίαν του διὰ τὴν ἀνευλάβειάν του πρὸς τοὺς κανονισμοὺς τῆς Κοινότητος, διὰ τὴν σκάνδαλα προκαλέσασαν δι-
αγωγὴν του, διὰ τὴν ἀσύνητον συμπεριφορὰν του πρὸς τὴν ἐγγώριον Διοίκησιν... ἐπὶ βλάβῃ τῶν συμφερόντων τῶν χριστιανῶν δὲν κατώρθωσε νὰ διατελέσῃ ἐν ἁρμονίᾳ καὶ*

60. ΑΥΕ, Υποφάκ. 29.2, Προξ. Σερρών, 237/27.9.1888 και 33/21.2.1889.

61. Αρχείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος, Μακεδονικά 19^{ος} αιώνας, Συλλογή Κ. Χόνδρου, αριθμ. εγγρ. 23724/23.8.1888. Ο μητροπολίτης Λουκάς επικοινωνούσε με τον Σερραίο Κ. Χόνδρο κυρίως για ζητήματα που αφορούσαν τα εκπαιδευτικά και κοινοτικά της πόλης (23656/Σέρρες, 27.3.1887 από όπου και η εικόνα της υπογραφής του μητροπολίτη Λουκά και 23658/3.3.1887). Ευχαριστώ θερμά τον καλό φίλο Γ. Αψηλίδη για την παροχή των επιστολών αυτών.

62. Σχετικές εικόνες με τις υπογραφές από την προαναφερθείσα επιστολή των Σερραίων προκρίτων προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη στο τέλος του άρθρου.

δι' άλλους λόγους, ὧν μακρὰν θὰ ἦτο ἡ ἀπαρίθμησης, κατεδείχθη ὅτι δὲν ἦτο ὁ πρῆπων τῆ ἐπαρχία Σερρών Ἀρχιερεὺς. Ἡ τῶν χριστιανῶν τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὸν Μητροπολίτην διαμαρτυρία ἐξεδηλώθη ἰδίως. ...Σχετίζεται οὐχὶ δὲ εἰς πρὸς τὰ προνόμια τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους, διότι ὑπὲρ τούτων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πρώτη ἡ πόλις αὕτη καὶ ἡ ἐπαρχία ὑψωσαν φωνήν, ἡ δὲ κοινῶς ἐπικρατοῦσα περὶ τοῦ ζητήματος ἐνταῦθα γνώμη ἦτο ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφεθῆ τῇ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ νὰ λύσῃ ὡς ἐξήτα τὸ συμφέρον αὐτὸ, ἐπαρκῆς δὲ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ μέρους τῆς πόλεως συμβολὴ τὸ τηλεγράφημα καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἣτις τῇ εἰσηγήσει τοῦ πρώην ἀρχιερατ. Ἐπιτρόπου κατ' αἴτησιν τοῦ Μητροπολίτου ἐν τῇ Μητροπόλει συνταχθήσα ἐστάλη εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα. Καὶ ὅμως παρὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν ὁ νῦν ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ὑπήκων ταῖς κελεύσμασι τοῦ ἐντολέως αὐτοῦ ἀπεπειράθη... νὰ λάβῃ ἀναφορὰν ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῆς Δημογεροντίας ... οὕτως αὐθαιρέτως διὰ τοῦ καβάση τῆς Μητροπόλεως περιέφευγεν εἰς τὰς πέριξ τῆς πόλεως ἡμῶν Κοινότητος ἀναφορὰν πρὸς ὑπογραφήν. Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οἱ ὑποφαινόμενοι μέλη τῆς δημογεροντίας καὶ τῆς Γεν. Συνελ. καὶ λοιποὶ πολῖται λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ διαμαρτυρηθῶμεν παρὰ τῇ Α.Θ.Π. κατὰ τῆς ... ἐνεργείας τῆς Μητροπόλεως τὸν μὲν διότι δι' αὐτῆς οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν ἀπεπλανήθησαν, τὸ δὲ καὶ διότι φρονοῦμεν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ἀναφορᾶς μόνον ἐναντία πρὸς τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς αὐτοῦ Πανιερότητος γνώμης πρόκειται νὰ διαδοθῆ οὐχὶ δὲ τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμά της ἡμετέρας ἐκκλησίας, νὰ προασπισθῶσι. Παρακαλοῦμεν δὲ βαθυσεβάστως τὴν Υ.Θ.Π. ἀφοῦ διὰ τῆς χαρακτηριζοῦσης αὐτῆς ὑψηλῆς συνεπειᾶς λύσῃ τὸ ζήτημα τῶν προνομίων ἐὰν τοιοῦτο τι ὑφίσταται, νὰ εὐδοκῆσῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν ἀνωτέρω διὰ βραχέων ὑποδειχθεῖσαντα βίον καὶ πολιτείαν τοῦ Μητροπολίτου ἡμῶν καὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν δι' ἀρχιερέως ἀνταξίου... εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ Μακεδονικοῦ τούτου θρόνου.

Τελικά, τὸ ζήτημα τῶν δύο μητροπολιτῶν διευθετήθηκε, τὸν Οκτώβριον τοῦ 1888, με ὑποχώρησιν τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐναντι τῶν απαιτήσεων τῆς Πύλης, γιὰ τὴν οριστικὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν μητροπολιτῶν Σερρών καὶ Καστορίας ἀπὸ τῆς ἐδρῆς τους. Στις 15 Οκτωβρίου, ἡ Σύνοδος τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφασίζει νὰ κλείσῃ τὸ ζήτημα προβαίνοντας σε μεταθέσεις μητροπολιτῶν ἀνάμεσα στους οποιῶν καὶ οἱ παυθέντες Καστορίας Κύριλλος καὶ Σερρών Λουκάς. Τὸ Σάββατον ἡ Ἱερά Σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Θ.Π. Διονυσίου τοῦ Ἐ' συνελθοῦσα προέβη εἰς τὰς ἐξῆς ἀρχιερατικὰς μεταθέσεις. Εἰς τὴν ἀπὸ τριμηνίας χηρεύουσαν μητρόπολιν Λήμνου διωρίσθη ὁ μητροπολίτης Καστορίας Κύριλλος, Καστορίας δὲ ὁ μητροπολίτης Ἀγχιάλου Γρηγόριος, Ἀγχιάλου ὁ Αἴνου Ἄνθιμος καὶ Αἴνου ὁ Σερρών Λουκάς. Σήμερον

ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ πάσαν πιθανότητα, πληρωθήσεται ἡ μητροπόλις Σερρών, ἴσως δὲ καὶ αἱ ἀπὸ πολλοῦ χηρεύουσαι ἐπισκοπαὶ Ἐλευθερουπόλεως καὶ Λέρνης. Καὶ Σερρῶν μὲν λέγεται ὁ μητροπολίτης Μαρωνείας, Μαρωνείας δὲ ὁ ἀρχιμανδρίτης Χρῦσανθος Ἱεροκλῆς (κατ' ἄλλους δὲ μητροπολίτης Σερρῶν διορισθήσεται ὁ Ἰκονίου Ἀμβρόσιος), Ἰκονίου δὲ ὁ Ἀγκύρας ἢ ὁ πρῶην Χαλεπίου, Λέρνης δε ὁ Μ. Ἐκκλησιάρχης Καλλίνικος ἢ ὁ Νευροκοπίου Χρῦσανθος. Τοιοῦτοι οἱ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κύκλοις τοῦ Φαναρίου συνδυασμοί⁶³.

Στις 18 Οκτωβρίου του 1888, το Πατριαρχεῖο ἀπάντησε στους δημογέροντες καὶ πρόκριτους των Σερρῶν ενημερώνοντάς τους για τὴν ἐκλογή νέου τους μητροπολίτη: Μητροπολίτης ὑμῶν διωρίσθη ὁ τέως Μαρωνείας Κωνσταντῖνος⁶⁴ κάτοχος παιδείας καὶ γλωσσῶν συγκαίρομεν ἀπάση ἐπαρχία. Στὸ παραπάνω τηλεγράφημα του Πατριάρχου Διονυσίου οἱ δημογέροντες καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς πόλης ἐξέφρασαν στις 20 Οκτωβρίου τὴν ευγνωμοσύνη τους: Ἄπειρος εὐγνωμοσύνη πνευματοφόρῳ οἰκουμενικῷ θρόνῳ⁶⁵.

Ὁ μητροπολίτης Λουκάς ἀντέδρασε στὴν «αποδοχή» ἀπὸ το Πατριαρχεῖο τῆς ἀπομάκρυνσής του ἀπὸ τὴν Σέρρες, καθὼς αὐτὸ ἀποφάσισε τὴν μετάθεσή του στὴν Αἴνο: *Εἰς τὰς ἀκοᾶς ἡμῶν περιέροχεται ὅτι ἡ Α.Π. ὁ μητροπολίτης Σερρῶν κ. Λουκάς Πετρίδης ἀποστέρει τὴν εἰς Αἴνον γενομένης τελευταίως μετάθεσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀποβαίνει αὐτῷ ἀδύνατος. Ἡ πνευματικὴ διακυβέρνησις ἐτέρας ἐπαρχίας πρὶν ἢ γνωσθῶσιν ἀποχρώντως οἱ λόγοι ὧν ἔνεκεν ἀπεφασίσθη ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Σερρῶν. Καθ' ἃ παριστάνουσιν ἡμῖν τὴν γνώμην τοῦ μητροπολίτου πρῶην Σερρῶν ἢ ἀρμοδιὰ ἐξέτασις τῆς ἐν Σέρραις ἀρχιερατείας αὐτοῦ δύοιν θάτερον καταδείξει, ἢ ἔνοχον πολιτείαν καὶ τότε εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν νόμων ὑπαγορευμένας ποινὰς ὑποκείμενος ὁ μητροπολίτης ἀνάξιος ἐστὶ περαιτέρω ἀρχιερατείας ἢ συκοφαντηθεῖσαν ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ τότε ἀντὶ μεταθέσεως εἶναι δίκαιον ν' ἀνακτησηται τὴν κυβερνητικὴν ἐμπιστοσύνην⁶⁶.*

Τὴν ἴδια θέση τοῦ μητροπολίτη Λουκά μεταδίδει με σχετικὸ δημοσιεύμα τῆς καὶ εφημερίδα «Παλιγγενεσία»: ...ὁ Μητροπολίτης Σερρῶν, ὁ ἄρτι διὰ πρᾶξικοπήματος μετατεθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου εἰς Αἴνον, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὸν λόγον τῆς μεταθέσεως ταύτης, δηλώσας ὅτι ἂν ὑπέπεσαν εἰς παράπτωμα πρέπον ἦτο νὰ ἀπο-

63. «Ἐκκλησιαστικά», *Βυζαντίς* (Τρίτη, 18.10.1888) 3.

64. Για τὸν μητροπολίτη Σερρῶν Κωνσταντῖνο Βαφεῖδη βλ. στο Κ. Πλαστήρας, «Σέρρες, μέρες του 1891: Διαφωνίες παραγόντων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὡς προοίμιον τοῦ “κοινοτικού ζητήματος”», *Μακεδονικά* 38 (2011) 193-209.

65. Ἀρχεῖο Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας Ἑλλάδος, *Μακεδονικά* 19^{ος} αἰώνας, Συλλογὴ Κ. Χόνδρου, ἀριθμ. ἐγγρ. 23724.

66. *Νεολόγος* (Σάββατο, 22.10.1888) 2.

μακρυνθῆ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως νὰ μείνη εἰς ἡν ἐτάχθη θέσιν ἐν τῇ Μητροπόλει Σερρών. Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ ἀδικηθεὶς Μητροπολίτης θὰ ἀμυνθῆ ἰσχυρῶς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἅτινα εἰσὶ δικαιώματα ἀφορῶντα αὐτὴν τὴν τιμὴν, τὸ γόητρον καὶ τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ...ὁ Μητροπολίτης Σερρών, ὁ ἄρτι διὰ πραξικοπήματος μετατεθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου εἰς Αἶνον, ἐξήτησε παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὸν λόγον τῆς μεταθέσεως ταύτης, δηλώσας ὅτι ἂν ὑπέπεσεν εἰς παράπτωμα πρέπον ἦτο νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως νὰ μείνη εἰς ἡν ἐτάχθη θέσιν ἐν τῇ Μητροπόλει Σερρών. Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ ἀδικηθεὶς Μητροπολίτης θὰ ἀμυνθῆ ἰσχυρῶς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἅτινα εἰσὶ δικαιώματα ἀφορῶντα αὐτὴν τὴν τιμὴν, τὸ γόητρον καὶ τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους⁶⁷.

Ἡ αποδοχὴ ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτη Λουκά τῆς μετάθεσός του στη μητρόπολη Αἶνου, στις 22 Οκτωβρίου τοῦ 1888, θέτει τέλος στο ζήτημα που προκάλεσε ἑνταση, ὄχι μόνο τοπικά, δηλαδή στις Σέρρες, ἀλλὰ κυρίως στις ελληνοθωμανικὲς σχέσεις: Τὸ παρελθὸν Σάββατον προσκληθεὶς εἰς τὰ πατριαρχεῖα ὁ εἰς Αἶνον μετατεθεὶς τέως μητροπολίτης Σερρών κ. Λουκάς Πετρίδης ὑπεχρεώθη μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν νὰ στέρξη καὶ ἀποδεχθῆ τὴν νέαν αὐτοῦ ἐπαρχίαν, ἣν, ὡς προεγράψαμεν εἰς τὸ τελευταῖον ἡμῶν φύλλον, δὲν ἐδέχετο πρότερον. Συνεπῶς ἐγένετο καὶ τὸ μέγα λεγόμενον μῆνυμα ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ὑπέγραψε δὲ καὶ τὸ γνωστόν τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ πρακτικὸν ὡς μητροπολίτης Αἶνου, ἐνῶ ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὑπέγραφεν ἐπισήμως ὡς μητροπολίτης Σερρών⁶⁸.

Ὁ πατριάρχης Διονύσιος ἐνημέρωσε γιὰ τις ἀποφάσεις τῆς Συνόδου αυτοπροσώπως τὴν ὀθωμανικὴ κυβέρνησις παρότι ἀπὸ το σχετικὸν δημοσίευμα τῆς «Βυζαντιδος» προκύπτει ὅτι ἴσως ἀκόμη τὸ ζήτημα τοῦ μητροπολίτη Καστορίας νὰ μὴν εἶχε τελειώσει ἀκόμη με τὴν ἀποδοχὴ τῆς μετάθεσός του: Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μεταβὰς τὸ παρελθὸν Σάββατον μετὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίασιν εἰς τὴν Ὑ. Πύλιν ἐπεσκέφθη τὴν Α.Υ. τὸν Μ. Βεζύρη καὶ ἀκολούθως τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων Ἐξ. Δζεβδὲτ πασᾶν, συνδιαλεξάμενος πρὸς αὐτοὺς περὶ σπουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ ἰδίως περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν μητροπολιτῶν Καστορίας καὶ Σερρών. Καθ' ἧς δὲ ἔχομεν πληροφορίας ἢ ὑπόθεσις τοῦ μητροπολίτου Καστορίας εὐρίσκεται ἐν ὁδῷ λύσεως καὶ πιστεύομεν ὅτι συντόμως θὰ ἐπιτραπῆ τῷ ἱεράρχῃ τούτῳ νὰ ἐπανακάμψῃ ἐν μέσῳ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ⁶⁹.

67. «Ο Μητροπολίτης Σερρών», *Παλιγγενεσία* (27.10.1888) 3.

68. «Διάφορα», *Βυζαντίς* (Τρίτη, 25.10.1888) 2.

69. «Διάφορα», *Βυζαντίς* (Τρίτη, 11.11.1888) 2.

- 29 Μουσουλμανισμός (Μουσουλμανισμός)
- 30 Αντισημιτισμός
- 31 Δικαιοσύνη - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 32 Δικαιοσύνη - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 33 Χ. Αθηνών - Θεοφιλία
- 34 Γαλατία - Θεοφιλία
- 35 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 36 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 37 Γαλατία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 38 Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 39 Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 40 Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)
- 43 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 44 Χ. Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 45 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 46 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 47 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 48 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 49 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 50 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 51 Θεοφιλία - Θεοφιλία
- 52 Θεοφιλία - Θεοφιλία

Α. Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)	53
Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)	54
Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)	55
Θεοφιλία - Θεοφιλία (Αντισημιτισμός)	56
Θεοφιλία - Θεοφιλία	57
Θεοφιλία - Θεοφιλία	58
Θεοφιλία - Θεοφιλία	59
Θεοφιλία - Θεοφιλία	60
Θεοφιλία - Θεοφιλία	61
Θεοφιλία - Θεοφιλία	62
Θεοφιλία - Θεοφιλία	63
Θεοφιλία - Θεοφιλία	64
Θεοφιλία - Θεοφιλία	65
Θεοφιλία - Θεοφιλία	66
Θεοφιλία - Θεοφιλία	67
Θεοφιλία - Θεοφιλία	68
Θεοφιλία - Θεοφιλία	69
Θεοφιλία - Θεοφιλία	70
Θεοφιλία - Θεοφιλία	71
Θεοφιλία - Θεοφιλία	72
Θεοφιλία - Θεοφιλία	73

IOANNIS TH. MPAKAS

BACKWASH OF THE PREROGATIVES ISSUE.
METROPOLITAN LOUKAS OF SERRES AND
HIS “DISMISSAL” (1888): A CHRONICLE
OF THE EVENTS BASED ON THE SOURCES

Abstract

The Ottoman government, under the pretext of modernizing the state, tried to bring under its control many of the privileges and responsibilities of non-Muslim communities and especially the Orthodox, a fact that provoked a strong reaction from the Ecumenical Patriarchate.

The reaction of the Patriarchate was expected, as a possible change of its privileges beyond the direct consequences for the Orthodox community, would further reduce its prestige, which had already been affected by the recognition of the Bulgarian Exarchate by the Ottoman Government in 1870.

Due to the Prerogatives issue, various issues arose in the relations of the Ecumenical Patriarchate with the Ottoman administration, perpetuating the continuation of the issue. In one of them, starring the metropolitans Kyrillos of Kastoria and Loukas of Serres who were ousted by the Ottoman administration, even the government of Char.

Trikoupis was mixed. The Synod of the Ecumenical Patriarchate decided to close the issue by transferring the two metropolitans. Their almost «forced» transfer temporarily solves the issue of questioning the privileges of the Ecumenical Patriarchate, which will return again a few years later.